

HELSINGIN YLIOPISTO

Suomenkielisten käsityksiä alluusioista ja niiden käytöstä

Suomen kielen ja suomalais-ugrialaisten kielten ja kulttuurien maisteriohjelma,
Suomen kieli ja kulttuuri
Maisterintutkielma

Laatija:
Alena Trufanova

Ohjaaja:
Professori Lari Kotilainen

Kevät 2026
Helsinki

Työn nimi: Suomenkielisten käsityksiä alluusioista ja niiden käytöstä

Kuukausi ja vuosi: huhtikuu 2026

Sivumäärä: 43 sivua

Avainsanat: alluusiot, suomen kieli, puhekieli, diskurssianalyysi, kyselytutkimus, intertekstuaalisuus

Tiivistelmä:

Tämä maisterintutkielma käsittelee suomenkielisten puheessa esiintyviä alluusioita ja niiden käyttöä vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä suomenkielisillä on alluusioiden käytöstä. Lisäksi tarkastellaan, millaisia merkityksiä alluusiot saavat arkipuheessa.

Tutkimus perustuu sähköisellä kyselylomakkeella kerättyyn aineistoon, joka koostuu 72 vastaajan vastauksista, joista suurin osa on suomenkielisiä aikuisia. Kyselyssä tarkasteltiin viittä alluusiota: *tietäjät tietää, torilla tavataan, elämä on..., ei mennyt niin kuin Strömsössä ja se on ihan fifty-sixty*. Tutkimuksessa käytetään kvalitatiivista menetelmää ja diskurssianalyttistä lähestymistapaa, joiden avulla tarkastellaan vastaajien tulkintoja ja käyttötilanteita.

Teoreettisessa taustassa alluusiot nähdään intertekstuaalisuuden osana, ja työssä määritellään niiden keskeisiä piirteitä ja lähikäsitteitä sekä tarkastellaan tyypillisiä alluusioiden funktioita.

Tulokset osoittavat, että alluusiot ovat vastaajille yleisesti tuttuja, mutta niiden käyttö vaihtelee. Aineiston mukaan alluusiot esiintyvät erityisesti epämuodollisessa vuorovaikutuksessa. Niiden merkitys riippuu tilanteesta ja kontekstista, ja ne toimivat usein huumorin, ironian ja yhteisöllisyyden rakentamisen välineinä.

Tutkimus osoittaa lisäksi, että alluusiot ovat kulttuurisesti merkittäviä, koska ne perustuvat yhteisesti tunnistettavaan viittauksiin mediassa ja kulttuurissa. Niiden ymmärtäminen helpottaa vuorovaikutusta ja tukee kulttuurista kompetenssia, mikä on tärkeää myös suomen kielen oppijoille.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Alluusio teoreettisena käsitteenä	6
2.1	Alluusio intertekstuaalisuuden osana	6
2.2	Alluusioiden määritelmistä	7
2.3	Alluusioiden lähikäsitteistä	9
2.4	Alluusioiden funktioista	12
3	Aineiston esittely	14
4	Alluusioiden kyselytutkimuksessa	17
4.1	Tietäjät tietää	18
4.2	Torilla tavataan	25
4.3	Ei mennyt niin kuin Strömsössä	31
4.4	Elämä on...	34
4.5	Se on ihan fifty-sixty	39
5	Yhteenveto ja pohdinta	43
5.1	Yhteenveto	43
5.2	Pohdinta	44
	Lähteet	47

1 Johdanto

Tämä tutkielma käsittelee alluusioiden käyttöä suomenkielisten puheessa. Alluusiolla tarkoitetaan ihmisten puheessa esiintyviä epäsuoria viittauksia tunnetuista kulttuuri-, historia- tai kirjallisuuslähteistä (TTP s.v. *allusio*). Alluusiot ovat osa arkista kielenkäyttöä, jossa puhuja viittaa johonkin tunnettuun ilmaukseen tai tilanteeseen ilman suoraa selitystä. Esimerkiksi ilmaus ”ollako vai eikö olla?”, joka on peräisin William Shakespearen teoksesta *Hamlet*, voi arkipuheessa tarkoittaa vaikeaa päätöksentilannetta. Vaikka kaikki puhujat eivät tunne ilmauksen alkuperää, he voivat silti ymmärtää sen merkityksen.

Alluusiot rikastuttavat viestintää, koska ne perustuvat yhteisiin kulttuurisiin tietoihin ja ne voivat herättää kuulijoissa erilaisia miellelyhtymiä, tunteita ja kokemuksia. Niiden avulla voidaan ilmaista asioita tiiviisti ja samalla luoda yhteisöllisyyttä puhujien välille. Alluusioiden käyttö liittyy myös kulttuuriseen osaamiseen, sillä niiden ymmärtäminen edellyttää usein taustatietoa yhteiskunnasta, mediasta tai kulttuurista. Tämän vuoksi alluusioiden tutkimus on hyödyllistä myös suomen kielen oppijoiden näkökulmasta, koska ilman niiden tuntemista osa viestinnän merkityksistä voi jäädä epäselväksi.

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä suomenkielisillä on alluusioiden käytöstä vuorovaikutuksessa. Tutkimuksessa tarkastelen, miten suomenkieliset ymmärtävät valittujen alluusioiden merkityksiä ja missä tilanteissa he kertovat käyttävänsä niitä.

Aihe on ajankohtainen, koska arkinen vuorovaikutus on muuttunut yhä monimuotoisemmaksi sosiaalisen median ja erilaisten mediaviittausten kautta. Alluusiot leviävät nopeasti ja saavat uusia merkityksiä eri yhteyksissä, mutta niiden käyttöä ja ymmärtämistä puhutussa kielessä on tutkittu melko vähän. Erityisesti suomenkielisten arkikielen alluusioiden tutkimus on edelleen rajallista, ja siksi tarvitaan lisää tietoa siitä, miten puhujat itse kuvaavat niiden käyttöä.

Tutkielmassani käytän kvalitatiivista menetelmää ja diskurssianalyysia. Aineisto koostuu 72 vastaajan vastauksista, joissa tarkastellaan viittä suomenkielistä alluusiota: *tietäjät tietää, torilla tavataan, elämä on..., ei mennyt niin kuin Strömsössä ja se on*

ihan fifty-sixty. Vastaajat ovat pääosin suomenkielisiä aikuisia, ja aineisto on kerätty sähköisen kyselylomakkeen avulla.

Tutkielma rakentuu seuraavasti: luvussa kaksi esittelen alluusioita teoreettisena käsitteenä ja tarkastelen niiden suhdetta intertekstuaalisuuteen, määritelmiin, lähikäsitteisiin sekä funktioihin. Luvussa kolme kuvaan tutkimusaineiston ja esittelen, miten aineisto on kerätty ja millaisia vastaajia tutkimuksessa on. Luvussa neljä analysoin kyselyvastauksia ja tarkastelen viittä alluusiota erikseen. Tässä luvussa keskityn siihen, miten vastaajat ymmärtävät ja käyttävät ilmauksia sekä millaisia merkityksiä niille annetaan eri tilanteissa. Luvussa viisi teen yhteenvedon analyysin keskeisistä tuloksista ja vertailen ilmauksia toisiinsa. Tässä luvussa kokoon myös, mitä yhteisiä piirteitä ja eroja ilmauksista löytyy. Esittelen lisäksi tutkimuksen lopulliset johtopäätökset ja vastaan tutkimuskysymykseen. Pohdin myös tuloksia laajemmin kielenkäytön, vuorovaikutuksen ja kielenoppimisen näkökulmasta.

Tässä tutkielmassa on käytetty tekoälyä kieliäsun tarkistamiseen, ideoiden muotoilun tukena sekä lähteiden etsinnän apuna.

2 Alluusio teoreettisena käsitteenä

2.1 Alluusio intertekstuaalisuuden osana

Intertekstuaalisuuden määritelmä juontaa juurensa latinan sanoista *textus* ('kangas') ja *intertexto* ('punoa yhteen'), mikä symboloi erilaisten elementtien yhteenpunoamista tekstissä (Saariluoma 1998: 7). Ensimmäisen kerran termin intertekstuaalisuus otti käyttöön ranskalainen kirjallisuuden ja kielen tutkija Julia Kristeva vuonna 1967. Hänen mukaansa kaikki tekstit sisältävät viitteitä muihin teksteihin (Kristeva 1980: 66). Kristevan intertekstuaalisuuden käsite vuorostaan pohjautuu neuvostoliittolaiseen kirjallisuudentutkijaan M. M. Bahtinin ajatuksiin dialogisuudesta. Bahtinin (1986) mukaan kielen perusyksikkö on lausuma, joka on aina yhteydessä aiempiin lausumiin. Toisin sanoen jokainen puheenvuoro liittyy tavalla tai toisella siihen, mitä on sanottu aiemmin, ja saa merkityksensä tässä vuorovaikutuksessa.

Kirjallisuuden sanakirjan (2003: 357) mukaan intertekstuaalisuus tarkoittaa tekstin yhteyttä muihin teksteihin, mikä antaa yleiskuvan tästä käsitteestä. Onishchenko (2010: 58) tarkastelee intertekstuaalisuutta nimenomaan kirjallisten teosten näkökulmasta. Hänen mukaansa intertekstuaalisuus on tekstin olennainen ominaisuus, joka luo piilotettuja yhteyksiä ja ohjaa lukijaa viittaamaan aiemmin kirjoitettuihin teksteihin. Sen sijaan Makkonen (1991: 19) toteaa, ettei intertekstuaalisuus koske pelkästään kirjallisuutta, vaan se kuuluu laajemmin koko kulttuurin kenttään. Sitä voi havaita eri taiteenaloilla, kuten maalauksessa ja musiikissa, ja se syntyy monin tavoin eri kulttuuristen merkkien kautta.

Useat tutkijat korostavat, että alluusio on olennainen osa intertekstuaalisuutta. Makkonen (1991: 22) erottaa epäsuoran intertekstuaalisuuden, johon alluusio kuuluu, ja korostaa sen merkitystä tekstin viittauksena muihin teoksiin. Irwin (2001: 295) puolestaan toteaa, että alluusio on vain yksi intertekstuaalisuuden elementti. Ruokonen (2010: 15) määrittelee alluusion intertekstuaaliseksi viittaukseksi, joka välittää implisiittisiä merkityksiä ja edellyttää vastaanottajalta tietoa viittauskohteesta. Lisäksi Arnold (1999) katsoo, että alluusio kuuluu selvästi intertekstuaalisuuden muotoihin, kuten myös sitaatit ja reminisenssi.

Näiden näkemysten perusteella voidaan todeta, että alluusio on intertekstuaalisuuden osa, jonka avulla teksti tai puhe viittaa epäsuorasti kulttuurisesti tunnettuihin teksteihin ja merkityksiin. Tästä näkökulmasta seuraavassa luvussa keskityn tarkemmin alluusion käsitteeseen ja siihen, millaisia erilaisia tulkintoja ja määritelmiä tutkijat siitä antavat.

2.2 Alluusioiden määritelmistä

Arkikeskustelussa alluusioiden esiintyminen usein huomaamattomasti osana jokapäiväistä kielenkäyttöä. Esimerkiksi ilmaus *“ei jatsoon”* voidaan ymmärtää kirjaimellisesti toteutuksena siitä, ettei jokin asia etene tai tule hyväksytyksi. Kulttuurisessa kontekstissa ilmaus viittaa kuitenkin televisioiden kilpailuohjelmiin, kuten *Idols*-ohjelmaan, joissa tuomarit ilmoittavat kilpailijan putoamisesta jatkosta. Nykyisin ilmausta käytetään laajasti myös arkikeskusteluissa ja sosiaalisessa mediassa humoristisena tai kriittisenä arviona esimerkiksi tuotteista, ideoista tai arjen tilanteista. Tällöin merkitys ei synny pelkästään sanojen kirjaimellisesta sisällöstä, vaan puhujan ja kuulijan jakamasta kulttuurisesta tiedosta ja kyvystä tunnistaa viittaus tuttuun mediakontekstiin. Tämänkaltaiset epäsuorat kulttuuriviittaukset muodostavat alluusioiden keskeisen piirteen.

Alluusion käsitettä tarkastellaan useissa eri tieteenaloissa, ja sen määritelmät heijastavat eri tutkimustraditioita. Scott (1965) ja Abrams (1981) määrittelevät alluusion viittaukseksi mytologian, historian ja legendojen tapahtumiin ja hahmoihin tai toisiin kirjallisiin teoksiin. Näissä määritelmissä alluusio nähdään ennen kaikkea viittauksena aiempiin teksteihin, tapahtumiin tai kulttuurisiin ilmiöihin. Niissä ei painoteta sitä, miten lukija tulkitsee tai ymmärtää viittauksen merkityksen. Näitä määritelmiä voidaan pitää tekstikeskeisinä. Myös kirjallisuuden sanakirjan (2003: 40) mukaan alluusio on epäsuora viittaus, joka, toisin kuin suora lainaus, ei käytä alkuperäistä lähdettä sellaisenaan. Alluusioiden tehtävä on kirjallisesta tekstistä rikkaamman ja tarjoavat lukijalle mahdollisuuksia erilaisiin tulkintoihin ja yhteyksiin. Niiden avulla voidaan myös tuoda esiin teosten yhteys perinteeseen tai osoittaa kirjailijalle tulleet vaikutteet.

Kirjallisuudentutkimuksessa alluusiota on kuitenkin tarkasteltu laajemmin intertekstuaalisena ja merkityksiä tuottavana ilmiönä. Pasco (2019: 12) tuo alluusion uuden ulottuvuuden ja ymmärtää sen erityisenä tekstienvälisenä yhteytenä, jolla on metaforinen luonne. Hänen mukaansa alluusio ei ole vain viittaus, vaan se tuo mieleen itsenäisen tekstin kuvien tai assosiaatioiden kautta, joita lukijan on itse palautettava mieleensä. Tässä mielessä alluusio ei ainoastaan viittaa toiseen tekstiin, vaan myös luo uuden merkityskerroksen lukijan tietoisuudessa. Samankaltaisen lähestymistavan esittää K. Perri (1978). Hän määrittelee alluusioita tekstissä esiintyvänä merkinä tai osoittimena. Perri (mt.) korostaa, että alluusio ei ole pelkkä vihje, vaan se voi ilmetä esimerkiksi erisnimenä, joka viittaa ainutlaatuisiin teksteihin tai kohteisiin. Hän painottaa, että alluusio ei ainoastaan ohjaa lukijaa tunnistamaan viittauksen, vaan myös lisää tekstiin lisämerkityksen. Tästä syystä alluusion keskeinen piirre on sen epäsuoruus: vaikka viittaus ei olisi suora, lukija voi kontekstin avulla ymmärtää sen merkityksen (Perri 1978: 291). Kontkanen (2022) täydentää tätä näkökulmaa toteamalla, että alluusioiden ei ole vain viittaus jo olemassa oleviin tapahtumiin tai teoksiin, vaan ne voivat myös muuttaa alkuperäistä merkitystä ja laajentaa sen kontekstia. Tämä prosessi mahdollistaa uusien tulkintojen syntyminen ja syvällisemmän ymmärryksen alkuperäisestä ideasta tai tilanteesta. Näin ollen alluusioilla on keskeinen rooli tekstien välisissä yhteyksissä ja lisämerkityksen tuomisessa. Näissä määritelmässä korostuu alluusion aktiivinen rooli merkityksen rakentumisessa: se ei ole vain viittaus menneeseen, vaan myös keino luoda uusia merkityksiä. Lukijan rooli on keskeinen. Hänen täytyy itse tunnistaa alluusio ja ymmärtää sen merkitys oman kulttuurisen ja tiedollisen taustansa pohjalta. Tätä ajatusta syventää Irwin (2001: 289), jonka mukaan alluusio ei ole pelkkä viittaus, vaan vihje, joka ei ilmaise asiaa suoraan, vaan saa lukijan tai kuulijan etsimään syvempiä yhteyksiä ja assosiaatioita. Hän painottaa, että alluusio edellyttää lisätietoa ja pohdintaa, sillä se perustuu usein sellaiseen tietoon, joka ei välttämättä ole kaikille tuttua.

Käännöstieteessä ja kulttuurintutkimuksessa alluusioiden ymmärretään puolestaan kulttuurisidonnaisina ilmiöinä. Vehmas-Lehto (2002: 104) laajentaa tätä määritelmää ja kuvaa alluusion piilotetuiksi viitauksiksi tunnettuihin kulttuurisiin ilmiöihin, esimerkiksi kaunokirjallisiin teoksiin, historiallisesti merkittäviin tapahtumiin sekä poliittisiin tai kulttuurisiin henkilöihin. Hänen mukaansa alluusioiden voivat korostaa jotain asiaa, tuoda tekstiin elävyyttä ja huumoria, ja ne eivät rajoitu pelkästään kirjallisiin

teksteihin, vaan voivat esiintyä myös suullisessa viestinnässä. Samankaltaisen määritelmän antaa Davronova (2022: 410), jonka mukaan alluusio tulisi ymmärtää viittauksena kulttuurisesti ja historiallisesti merkittäviin tuotteisiin, jotka liittyvät eri aikakausiin ja muodostavat kielen kulttuurisen perustan. Tällaisia ovat esimerkiksi historialliset tapahtumat, tunnetut henkilöt, laulut, elokuvat, mainokset, poliitikkojen puheet ja vitsit, jotka hetkellisesti vetivät yleisen huomion puoleensa. Leppihalme (1997: 6) osoittaa, että alluusioiden käyttö ei rajoitu pelkästään kirjallisuuteen, vaan niitä esiintyy myös muissa taiteenlajeissa, kuten musiikissa, kuvataiteessa ja elokuvassa. Ruokonen (2010: 1) puolestaan lähestyy alluusioita kääntämisen näkökulmasta ja kutsuu niitä välillisiä merkityksiä sisältäviksi intertekstuaalisiksi ilmiöiksi. Hän korostaa, että alluusioiden syvällisen merkityksen ymmärtäminen vaatii usein toisen kulttuurin edustajalta tietoa alkuperäistekstistä, johon kyseinen alluusio viittaa.

Alluusion määritelmät ja tutkijoiden erilaiset näkemykset osoittavat, että alluusio on monimutkainen ilmiö. Työssäni en käytä yhden yksittäisen tutkijan alluusion määritelmää, vaan luon perustellun synteesin aiemmista määritelmistä. Käsittelen alluusiota epäsuorana viittauksena johonkin aiempaan kulttuuriseen, kirjalliseen tai historiallisesti merkittävään tekstiin, ilmiöön, henkilöön tai tapahtumaan (kuten Vehmas-Lehto, Davronova, Leppihalme, Ruokonen, Scott, Abrams). Se ei ole suora sitaatti, vaan vihje, joka aktivoi puhujan tai kuulijan tiedot ja assosiaatiot (Pasco, Irwin, Perri, Ipatova). Tämä tekee alluusiosta intertekstuaalisen ilmiön, jossa merkitys syntyy viittauksen ja sen tulkinnan vuorovaikutuksessa (Ruokonen). Eri tutkijoiden alluusion määritelmien yhdistäminen auttaa saamaan paremman kokonaiskuvan alluusiosta ja sen erilaisista muodoista. Tämä auttaa myös analysoimaan aineistoni ilmauksia ja ymmärtämään, miten ne toimivat alluusioina eri tilanteissa.

2.3 Alluusioiden lähikäsitteistä

Alluusiolla on useita lähikäsitteitä, joita eri tutkimuksissa käsitellään osittain päällekkäisinä ilmiöinä. Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin erityisesti sitaatin ja reminisenssin käsitteisiin, sillä niitä pidetään tutkimuskirjallisuudessa alluusion lähimpinä käsitteinä. Ipatovan (2018: 15) mukaan sitaatti ja reminisenssi ovat tiiviisti yhteydessä alluusion, ja niitä vertaillaan tutkimuksessa usein keskenään. Vaikka kaikki kolme perustuvat tekstienvälisiin yhteyksiin, niiden erot liittyvät ennen kaikkea siihen,

kuinka selvästi viittaus ilmenee tekstissä. Toisin kuin sitaatti ja reminisenssi, alluusiot eivät aina ilmene tekstissä suoraan, minkä vuoksi niiden tunnistaminen ja tulkinta voi olla vaikeampaa.

Sitaatin tarkastelu liittyy tässä yhteydessä kielitieteelliseen tutkimukseen. Sitaaatti on selkeimmin määritelty alluusion lähikäsite. Tieteen termipankin mukaan sitaatti on sanasta sanaan kirjallisesta tai suullisesta esityksestä otettu kohta, joka merkitään yleensä lainausmerkeillä ja lähdeviitteillä. Sitaatteja käytetään esimerkiksi sanotun vahvistamiseen, idean tärkeyden korostamiseen sekä arvovaltaisiin lähteisiin viittamiseen. Ne voivat lisätä tekstin esteettistä arvoa tai osoittaa kirjoittajan aiheen tuntemusta. Mikäli lainattua tekstiä ei kuitenkaan merkitä asianmukaisesti, sitä voidaan pitää tekstivarkautena (TTP s. v. sitaatti).

Useat tutkijat tarkastelevat sitaatin ja alluusion suhdetta eri tavoin. Leppihalmeen (1997: 7) mukaan alluusion käsite on laaja ja vaihtelee tutkijasta toiseen, minkä vuoksi jotkut tutkijat käyttävät käsitteitä alluusio ja sitaatti lähes synonyymeina. Samansuuntaisesti Hangasmaa (1997: 8) toteaa, että osa tutkijoista, kuten Z. Mints (ks. Hangasmaa 1997) pitää sitaattia alluusion alalajina. Toisaalta Fomenko (1999: 497) esittää päinvastaisen näkemyksen, jonka mukaan keskeisenä käsitteenä toimii sitaatti, ja alluusio sekä reminisenssi voidaan ymmärtää sen alalajeina. Näin ollen tutkijoiden näkemykset eroavat siinä, kumpaa käsitettä pidetään laajempänä yläkäsitteenä.

Sitaatin ja alluusion välistä eroa täsmentää Galperin, jonka mukaan sitaatti toistaa alkuperäisen tekstin tarkasti ja sisältää sen lähteen, kun taas alluusio voi muokata alkuperäistä ilmaisua. Alluusio viittaa lähteeseensä epäsuorasti eikä edellytä sanasta saan toistoa, vaan siihen voi liittyä erilaisia muutoksia, jotka rikastavat uuden tekstin merkitystä (Galperin 1981: 187).

Toinen alluusiolle läheinen käsite on reminisenssi. Reminisenssiä käsitellään usein taiteentutkimuksessa ja psykologiassa, koska se liittyy muistamiseen ja siihen, miten aiemmat kokemukset tai teokset vaikuttavat tulkintaan. Taidehistorian sanaston (1997: 53) mukaan reminisenssi tarkoittaa muistumaa tai tahatonta lainausta toisesta teoksesta. Veledinskaja (1997: 20) määrittelee reminisenssin epämääräiseksi ja hämäräksi muistikuvaksi jostakin asiasta, tapahtumasta tai ilmiöstä, joka herättää

assosiaatioita ja johtaa vertailuun muiden mielikuvien kanssa. Hänen määritelmässään keskeistä on ilmiön psykologinen luonne. Reminisenssi ei viittaa tiettyyn aiempaan tekstiin, vaan se liittyy pikemminkin ihmisen omiin kokemuksiin ja elämän tapahtumiin. Näin ollen Veledinskaja erottaa reminisenssin ja alluusion toisistaan ja korostaa, että niillä on erilainen toimintatapa.

Onishchenko (2010: 59) puolestaan laajentaa käsitystä reminisenssistä ja toteaa, että se voi samanaikaisesti säilyttää alkuperäisen merkityksensä ja saada uuden merkityksen uudessa kontekstissa. Hänen mukaansa reminisenssi voidaan ymmärtää laajasti intertekstuaalisena ilmiönä, joka perustuu yhteiseen kulttuuriseen taustaan, tai suppeammin muokattuna tekstinä, joka viittaa tunnettuun aiempaan lähteeseen.

Kaikki tutkijat eivät kuitenkaan tee selvää eroa alluusion ja reminisenssin välillä. Joidenkin näkemysten mukaan käsitteet ovat hyvin samankaltaisia tai niiden rajat ovat osittain päällekkäiset. Slyshkinin (1999) mukaan alluusio kuuluu laajempiin intertekstuaalisiin ilmiöihin, joita yhdistää assosiaatio ja kulttuurinen muisti, jotka ovat keskeisiä myös reminisenssissä. Myös Dronova (2004: 96) tarkastelee alluusiota ja reminisenssiä läheisinä käsitteinä ja korostaa niiden roolia intertekstuaalisten yhteyksien rakentamisessa.

Edellä esitetyt näkemykset osoittavat, että alluusion, sitaatin ja reminisenssin rajat eivät ole tutkimuksessa yksiselitteisiä. Osa tutkijoista korostaa käsitteiden eroja, kun taas toiset näkevät ne osittain päällekkäisinä tai hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Yhteistä näille käsitteille on kuitenkin viittaus aiempiin teksteihin, tapahtumiin tai kulttuuriin merkityksiin, vaikka viittauksen näkyvyys ja tulkintatapa vaihtelevat.

Tutkimuksessani en tarkastele analysoituja ilmauksia sitaatteina enkä reminisensseinä, vaan alluusioina. Perustelen tätä sillä, että tarkasteltavat ilmaukset eivät toista alkuperäistä lähdettä sanasta sanaan kuten sitaatit, eivätkä myöskään perustu pelkästään epämääräisiin psykologisiin muistumiin kuten reminisenssit, vaan toimivat epäsuorina kulttuurisina viittauksina, joiden merkitys rakentuu tunnistamisen ja tulkinnan kautta.

2.4 Alluusioiden funktioista

Tässä luvussa tarkastelen alluusioiden funktioita Leppihalmeen ja Wheelerin esittämien näkemysten pohjalta. Funktioiden tarkastelu toimii tässä tutkimuksessa teoreettisena apuvälineenä. Vaikka olen jo sijoittanut tarkasteltavat ilmaukset aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella alluusioiden piiriin, funktiot auttavat havainnollistamaan tätä tulkintaa käytännön tasolla. Niiden avulla voidaan osoittaa, miten aineiston ilmaukset toimivat monissa tilanteissa samankaltaisesti kuin alluusiot yleensä. On huomattava, että Leppihalme tarkastelee alluusioiden funktioita erityisesti kirjallisten tekstien näkökulmasta, mutta hyödynnän hänen esittämäänsä jaottelua myös tässä tutkimuksessa, koska samat funktiot voivat ilmetä myös puheviestinnässä.

Leppihalme (1994: 30–46) esittää, että alluusioilla voi olla useita erilaisia tehtäviä tekstin merkityksen rakentamisessa. Alluusion ymmärtäminen perustuu usein siihen, että lukija tunnistaa viittauksen ja osaa yhdistää sen oikeaan taustaan. Tämän vuoksi alluusio voidaan nähdä eräänlaisena “arvoituksena”, jonka merkitys avautuu vasta tulkinnan kautta. Tutkijan mukaan alluusioilla voi olla seuraavia funktioita: temaattinen funktio, humoristinen funktio, karakterisoiva funktio ja ihmissuhteita kuvaava funktio (Leppihalme 1997: 37).

Leppihalme (1997: 37-40) esittää, että temaattisen funktion avulla alluusio voi tehdä tilanteen merkityksestä laajemman ja syvemmän liittämällä sen johonkin tunnettuun ilmiöön tai tarinaan. Alluusiota käytetään usein myös humoristisessa tarkoituksessa. Tällöin ne voivat luoda ironiaa tai leikillisyyttä ja keventää tekstin sävyä. Humoristinen käyttö ei siis keskity vain itse tilanteeseen, vaan myös siihen, miten tilanteeseen suhaudutaan (Leppihalme 1997: 40-44). Karakterisoiva funktio puolestaan tarjoaa nopean ja tehokkaan tavan karakterisointiin. Alluusioita käytetään hahmojen luonteen, taustan, arvomaailman tai ajatusmaailman kuvaamiseen (Leppihalme 1997: 44-46). Lisäksi alluusiot voivat kuvata ihmissuhteita ja luoda yhteyttä ihmisten välille. Jos alluusio ymmärretään, se voi osoittaa yhteistä kulttuurista tietoa ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Samalla se voi myös erottaa ne, jotka eivät tunnista viittausta (Leppihalme 1997: 47-49).

Leppihalme (1994: 50–53) käsittelee myös alluusioiden luovaa ja stereotyyppistä luonnetta. Hänen mukaansa osa alluusioista voi ajan myötä muuttua niin usein käytetyiksi, että ne menettävät yhteytensä alkuperäiseen kontekstiin ja muuttuvat idiomeiksi tai vakiintuneiksi ilmauksiksi. Näitä voidaan kutsua ”kuolleiksi alluusioiksi”. Toisaalta alluusioidet voivat myös saada uusia merkityksiä eri tilanteissa ja ”herätä eloon” uudelleen.

Wheeler (1979: 65) puolestaan erottaa kolme alluusioiden pääfunktioita: kulttuurisen, lajityypillisen ja tekstuaalisen funktion. Kulttuurinen funktio liittyy siihen, että alluusioidet heijastavat ja välittävät kulttuurisia merkityksiä ja auttavat ymmärtämään kulttuurisia konteksteja. Lajityypillinen funktio liittyy tekstin lajiin ja siihen, miten alluusioidet auttavat tunnistamaan tekstin tyyppiä. Tekstuaalinen funktio tarkoittaa sitä, että alluusioidet luovat yhteyksiä tekstin sisällä ja rikastuttavat sen rakennetta ja merkitystä.

Wheelerin esittämät alluusioiden funktiot täydentävät Leppihalmeen luokittelua ja auttavat hahmottamaan alluusioita niiden kulttuurisen ja diskursiivisen toiminnan näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa erityisen keskeisiä ovat kulttuurinen ja lajityypillinen funktio, koska tarkasteltavat ilmaukset liittyvät arkieleeseen sekä suomalaiseen kulttuuriympäristöön.

3 Aineiston esittely

Tutkimukseni aineistona käytän kyselylomaketta, joka sisältää kysymyksiä viidestä suomenkielisessä puhekielessä esiintyvistä alluusiosta: *tietäjät tietää*, *torilla tavataan*, *elämä on...*, *ei mennyt niin kuin Strömsössä* ja *se on ihan fifty-sixty*. Valitsin nämä ilmaukset, koska ne esiintyvät usein arkisessa puheessa ja niihin liittyy erilaisia kulttuurisia viittauksia. Ilmausten merkitys ja alkuperä eivät kuitenkaan ole kaikille puhujille aina selviä, joten tarkastelen niiden ymmärtämistä ja käyttöä kyselyn avulla. Aineisto on itse kerätty eikä perustu valmiiseen korpukseen.

Valitsin juuri nämä viisi ilmausta myös siksi, että ne edustavat erilaisia alluusioiden tyyppejä. Osa niistä liittyy televisioon ja mediaan, kuten *elämä on...* ja *ei mennyt niin kuin Strömsössä*. Osa taas liittyy urheiluun ja yhteisiin kansallisiin kokemuksiin, kuten *torilla tavataan*. Ilmaus *se on ihan fifty-sixty* liittyy tunnettuun henkilöön, kun taas *tietäjät tietää* toimii enemmän ryhmän sisäisenä viittauksena. Näin voin tarkastella alluusioita monesta eri näkökulmasta. Tarkoituksena ei ollut tutkia vain yhdenlaista alluusiota, vaan saada laajempi kuva siitä, miten erilaiset kulttuuriset viittaukset toimivat suomenkielisessä puheessa.

Osa ilmauksista (*elämä on...*; *ei mennyt niin kuin Strömsössä*; *se on ihan fifty-sixty*) on peräisin kandidaatintutkielmastani, jossa tutkin nykysuomen alluusioita. Näiden ilmausten todettiin olevan tunnettuja ja usein käytettyjä suomenkielisten puhujien keskuudessa, joten niiden ottaminen mukaan tähän tutkimukseen on luontevaa. Kandidaatintutkielma on kuitenkin tehty vuonna 2012, ja kielenkäyttö on sen jälkeen muuttunut. Siksi täydensin aineistoa myös uusilla havainnoilla. Kaksi ilmausta (*tietäjät tietää* ja *torilla tavataan*) valitsin internetissä tehtyjen hakujen sekä suomenkielisten tuttavien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Näin aineistoon tuli mukaan myös nykykielessä esiintyviä ja ajankohtaisia ilmauksia. Aineisto sisältää siis sekä pidempään käytössä olleita että uudempia puhekielen alluusioita.

Tutkimuksessa käytän kvalitatiivista menetelmää ja diskurssianalyysia. Kvalitatiivinen tutkimus tarkoittaa, että tarkastelen aineistoa laadullisesti enkä keskity numeroihin tai määriin. Tavoitteena on ymmärtää, miten vastaajat ajattelevat, kuvaavat ja tulkitsevat ilmauksia. Kvantitatiivinen tutkimus olisi mahdollistanut vastausten määrällisen

vertailun, mutta tämän tutkimuksen tavoitteena ei ole mitata ilmausten yleisyyttä tilastollisesti. Tavoitteena on enemmän ymmärtää vastaajien käsityksiä syvemmin. Siksi kvalitatiivinen tutkimus sopii tähän työhön paremmin.

Diskurssianalyysi puolestaan keskittyy siihen, miten merkitykset rakentuvat kielenkäytössä (Pietikäinen & Mäntynen 2009). Tässä tutkimuksessa se tarkoittaa sitä, että tarkastelen, miten vastaajat puhuvat ilmauksista, millaisia merkityksiä he niille antavat ja millaisiin tilanteisiin he liittävät ne. Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, miten vastaajat kuvaavat ilmauksien käyttöä omassa puheessaan. En siis tarkastele vain sitä, mitä vastauksissa sanotaan, vaan myös sitä, miten asiat ilmaistaan ja millaisia merkityksiä niiden kautta syntyy.

Valitsin kyselylomakkeen tutkimusmenetelmäksi, koska sen avulla oli mahdollista saada monen eri vastaajan näkemyksiä samasta aiheesta. Kysely mahdollisti myös suuremman vastaajajoukon tavoittamisen. Käytin avoimia kysymyksiä, jotka olivat tässä tutkimuksessa erityisen tärkeitä, koska niiden avulla vastaajat pystyivät kuvaamaan ilmauksia omin sanoin ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Tämä toi aineistoon enemmän erilaisia näkökulmia.

Kyselylomakkeessa esitin jokaisesta ilmauksesta neljä kysymystä. Ensimmäisessä kysymyksessä kysyin, ovatko vastaajat kuulleet ilmauksen käytöstä ja millaisissa tilanteissa sitä käytetään. Tämän avulla halusin selvittää, kuinka yleisiä ilmaukset ovat ja millaisiin vuorovaikutustilanteisiin ne liittyvät. Toisessa kysymyksessä pyysin kuvaamaan omaa käyttöä tai mahdollisia käyttötilanteita ja antamaan esimerkin. Tämän tarkoituksena oli saada tietoa siitä, miten vastaajat itse käyttävät tai voisivat käyttää ilmauksia puheessaan. Kolmannessa kysymyksessä pyysin selittämään ilmauksen merkitystä näissä tilanteissa. Näin tarkastelin, miten vastaajat ymmärtävät ilmaukset ja millaisia merkityksiä niihin liitetään. Neljännessä kysyin, mistä vastaajat arvelevat ilmauksen olevan peräisin. Tämän avulla pyrin selvittämään, miten vastaajat hahmottavat ilmausten taustaa ja kulttuurisia viittauksia. Kysymykset tukevat tutkimuskysymystäni, jossa tarkastelen, millaisia käsityksiä suomenkielisillä on alluusioiden käytöstä vuorovaikutuksessa.

Lisäksi keräsin taustatietoja vastaajista. Kysyin heiltä sukupuolen, iän, äidinkielen sekä Suomessa asumisen keston. Keräsin taustatietoja, koska jaoin kyselyn eri ryhmille, joissa saattoi olla myös ei-suomenkielisiä vastaajia. Taustatiedot osoittivat, että suurin osa vastaajista on yli 30-vuotiaita naisia, ja yli 90 prosentilla äidinkieli on suomi. Tämän vuoksi analyysissä keskityn vastauksiin kokonaisuutena enkä tee erillisiä vertailuja esimerkiksi sukupuolen tai äidinkielen perusteella.

Kysely toteutettiin verkkolomakkeena Google Forms -alustalla. Jaoin linkin tuttaville, Facebook-ryhmiin sekä Suomen kielen ja kulttuurin (SKK) opiskelijoille. Tavoitteena oli saada mahdollisimman monipuolinen vastaajajoukko. Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista ja anonyymia. Vaikka jaoin kyselyn eri kohderyhmille, aineiston tarkastelussa kävi ilmi, että aktiivisimmin vastasivat henkilöt, joille suomi on äidinkieli. Tämän vuoksi vastaajista valtaosa oli suomea äidinkielenä puhuvia.

Kyselyyn vastasi yhteensä 72 henkilöä. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan vastanneet kaikkiin kysymyksiin, ja osa vastauksista jäi tyhjiksi tai viittasi aiempiin vastauksiin. Siksi vastausten määrä vaihtelee hieman kysymysten ja ilmausten välillä.

Tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää sitä, että aineisto perustuu vastaajien omiin arvioihin eikä todellisiin keskustelutilanteisiin. Toisaalta tutkimuskysymyksenä oli tarkastella nimenomaan vastaajien käsityksiä alluusioiden käytöstä eikä varsinaista kielenkäyttöä, joten kyselymenetelmä sopii tähän tarkoitukseen hyvin. Tästä syystä menetelmää voidaan pitää tutkimuksen kannalta perusteltuna, vaikka se ei tuota suoraa havaintoa autenttisesta kielenkäytöstä. Lisäksi suurin osa vastaajista kuuluu samaan ikäryhmään, mikä voi vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Tavoitteena ei kuitenkaan ole tehdä laajoja yleistyksiä kaikista suomenkielisistä puhujista, vaan kuvata vastaajien näkemyksiä ja kokemuksia alluusioiden käytöstä.

Seuraavassa luvussa analysoin tarkemmin, miten vastaajat ymmärtävät ja käyttävät kyselyssä esiintyviä ilmauksia.

Linkki kyselyyn: <https://forms.gle/8in8kPXtc8vTQcA9A>

4 Alluusiot kyselytutkimuksessa

Tässä luvussa analysoin, miten kyselyyn osallistuneet vastaajat ymmärtävät ja käyttävät viittä alluusiota: *tietäjät tietää*, *torilla tavataan*, *ei mennyt niin kuin Strömsössä*, *elämä on... ja se on ihan fifty-sixty*. Analyysi perustuu siihen, miten vastaajat kuvaavat ilmauksen käyttöä omassa puheessaan, millaisissa tilanteissa he kertovat kuulleensa muiden käyttävän sitä sekä mitä ilmaus heidän mielestään tarkoittaa.

Kyselyn perusteella jokainen ilmaus on jossain määrin tuttu vastaajille, mutta sen käyttötavat, merkitykset ja sävyt vaihtelevat. Yhteistä ilmauksille on kuitenkin se, että niitä käytetään usein kuvaannollisesti viittaamalla johonkin tunnettuun asiaan, henkilöön tai ilmiöön. Tämä on tyypillistä alluusioille ja tukee niiden tulkintaa alluusioina (ks. esim. Vehmas-Lehto 2002; Leppihalme 1997).

Luvun alaluvuissa käsittelen jokaista ilmausta erikseen. Ryhmittelen vastauksia niiden merkitysten ja käyttötapojen mukaan, esitän esimerkkejä vastauksista, analysoin niitä ja teen johtopäätöksiä siitä, miten ilmauksia käytetään eri tilanteissa. Käsittelen ilmaukset niiden levinneisyyden ja käyttötapojen monipuolisuuden perusteella. Aloitan ilmauksella *tietäjät tietää* (alaluku 4.1), sillä se on tuttu suurimmalle osalle vastaajista ja sillä on monipuoliset käyttötavat. Seuraavaksi tarkastelen ilmausta *torilla tavataan* (4.2), joka on myös laajalti tunnettu, mutta jonka käyttö on hieman rajatumpaa. Tämän jälkeen analysoin ilmausta *ei mennyt niin kuin Strömsössä* (4.3), jonka käyttö on yleistä, mutta kontekstisidonnaisempaa. Viimeisenä käsittelen ilmaukset *elämä on...* (4.4) ja *se on ihan fifty-sixty* (4.5), jotka ovat vastaajille tuttuja, mutta joiden käyttö painottuu tiettyihin tilanteisiin.

Käyttötapojen erottelu perustuu siihen, miten vastaajat kuvasivat ilmauksien käyttöä ja missä tilanteissa he olivat kuulleet niitä. Analyysissa kävin kaikki vastaukset läpi ja tarkastelin, millaiset käyttötavat toistuivat. Samankaltaiset vastaukset ryhmittelin yhteen, ja näin muodostui keskeiset käyttötavat. Näille ryhmille annoin nimet, ja valitsin niistä esimerkkejä tarkempaa analyysia varten. Näin sain yleiskuvan siitä, miten ilmauksia käytetään ja mitä ne tarkoittavat.

On kuitenkin tärkeää huomata, että nämä käyttötavat eivät ole täysin erillisiä. Ne voivat myös mennä osittain päällekkäin. Yksi esimerkki voi sisältää useita piirteitä samaan aikaan. Esimerkiksi huumori, ironia ja epäonnistuminen voivat esiintyä yhdessä, vaikka jokin niistä korostuu enemmän kuin muut. Tämän vuoksi käyttötapoja ei tarkastella poissulkevin, vaan niiden rajat ovat joustavia.

4.1 Tietäjät tietää

Kyselyn tulosten mukaan, ilmaus *tietäjät tietää* on suurimmalle osalle vastaajista tuttu (59/72 vastaajista), ja monet tuovat esiin konkreettisia tilanteita tai konteksteja, joissa he joko käyttävät sitä itse tai ovat kuulleet muiden käyttävän (50/72 vastaajista).

Vastaajat käyttävät ilmausta *tietäjät tietää* aktiivisesti, vaikka eivät osaa sanoa, mistä ilmaus on peräisin. He arvelevat, että ilmauksen alkuperä saattaa liittyä televisioon tai internettiin (*Internetistä? Arvaisin, että somesta; Televisiosta kenties; Tv-sarjasta ehkä*). Vastauksista näkyy, että tavalliset tilanteet, joissa ilmausta käytetään, ovat työpaikka, tuttavapiiri, juhla tai kokoontuminen, joissa keskustellaan tapahtumista tai vitseistä, jotka ovat ymmärrettäviä vain läheisille (*Olen kuullut tätä käytettävän esimerkiksi ruokatunnilla keskustelussa työpaikalla; Kyllä, esim. hyvin yhteisöllisessä kesätyöpaikassa...; Jos olen juhlassa ja puhun koko juhlaväelle, ja olen yhdelle heistä kertonut jonkin arkaluontoisen tai muuten salaisen asian ja haluan viitata tähän asiaan...*). Ilmaus voi myös tulla esiin ystävien kesken, kun puhutaan yhteisistä muistoista tai kokemuksista, jotka on jaettu vain tietyn ryhmän kanssa (*Olen kuullut ainakin ystäväporukan vapaamuotoisessa kokoontumisessa; Pienen ystäväporukan insidivitsi*). Lisäksi ilmaus esiintyy usein sosiaalisessa mediassa ja foorumeilla, joissa keskustellaan aiheista, jotka ovat ymmärrettävissä vain niille, jotka kuuluvat kyseisiin yhteisöihin (*Some julkaisussa, joka vaatii yleissivistystä; Sosiaalisen median päivityksissä; Esim. somessa kirjoitetaan jostain itselle tapahtuneesta, jonka tietää osan lukijoista tietävän ja osan ei; Ei niinkään puheessa, enemmän sosiaalisessa kirjoitettussa mediassa*). Vastauksista käy myös ilmi, että ilmausta voidaan käyttää monin eri tavoin ja eri sävyissä, ja että siihen liittyy myös erilaisia suhtautumistapoja.

Monissa vastauksissa vastaajat kuitenkin mainitsevat, etteivät he käytä ilmausta lainkaan. Monet kokevat ilmauksen ärsyttäväksi tai ylimieliseksi (*Ärsyttävä ilmaus,*

jota en ikinä ole käyttänyt enkä ikinä käytä). Vastaajien mielestä ilmaus jättää ulkopuoliset pois keskustelusta ja luo tunteen, että tieto on vain harvojen saatavilla, eikä tästä syystä heillä ole halua käyttää sitä (*En käytä missään. Tämä on ärsyttävä ilmaus, joka kertoo ilmaisijalla olevan pieni sisäpiiri, johon kuuluvat ymmärtävät mistä on kyse ja muiden ei kuulukaan ymmärtää*).

Haastateltujen käsitysten perusteella olen erottanut vastauksista seuraavat ilmauksen käyttötavat: 1) sisäpiiriin kuulumisen ilmaiseminen, 2) erityisyyden ja asiantuntemuksen korostaminen, 3) selittämisen välttäminen, 4) ironinen ja humoristinen käyttö sekä 5) yhteiseen kokemukseen tai muistoon viittaaminen. Nämä käyttötavat liittyvät osittain myös luvussa 2 esiteltyihin alluusioiden funktioihin. Esimerkiksi humoristinen käyttö vastaa Leppihalmeen kuvaamaa humoristista funktiota, ja sisäpiiriin viittaaminen liittyy ihmissuhteita kuvaavaan funktioon (ks. Leppihalme 1997).

Ensimmäinen käyttötapa liittyy sisäpiiriin kuulumisen ilmaisemiseen. Ilmauksen avulla vastaajat kuvaavat tilanteita, joissa tieto on vain rajatun joukon tiedossa. Näin tapahtuu usein silloin, kun puhuja ei halua jakaa yksityiskohtia kaikille tai ulkopuolisille, mutta tietää, että pieni joukko ymmärtää, mistä on kyse. Ilmauksella siis korostetaan, etteivät kaikki tiedä jostakin asiasta. Tätä käyttötapaa kuvataan seuraavissa esimerkeissä (1–4):

1. Se kuulosta hieman salaperäiseltä ja hämärältä, ymmärrän niin, ettei ole oikeaa tietoa sen takana, vaan tietyn piirin salaisuutta, ellet kuulu piiriin, et voi tietää.
2. Asia koskee vain niitä, jotka ovat puhujan läheisiä tai sisäpiiriä. En aio avata puheena olevan asian taustoja sen enempää.
3. Tietäjät tietää - ilmauksella vihjataan, että vain osa läsnäolevista kuuluu sisäpiiriin ja tietää jonkin tietyn jutun, jota ei ulkopuolisille halutakaan jakaa.
4. Viittaan johonkin "sisäpiiriin" juttuun, jota kaikki muut eivät tiedä.

Esimerkissä 1 vastaaja kuvailee ilmauksen käyttöä adjektiiveilla *salaperäinen* ja *hämärä*. Hän esittää, ettei ilmauksen käyttäjä välttämättä itsekään tiedä asiasta, vaan viittaa jonkin toisen piiriin tietoon. Hieman samantyyppinen on esimerkki 2, joka korostaa, että ilmausta käytetään vain tilanteissa, joissa tieto on tarkoitettu rajatulle ja

läheiselle joukolle. Vain sisäpiiriin kuuluvat voivat ymmärtää viittauksen ilman lisäselitystä. Hieman vastaavasti esimerkissä 3 vastaaja kertoo, että ilmauksen käyttäjä halua viitata johonkin asiaan, joka on vain pienen joukon tiedossa. Vain osa ihmisistä kuuluu sisäpiiriin ja tietää, mistä on puhe. Muut jätetään ulkopuolelle. Esimerkissä 4 näkyy taas, että ilmausta voi käyttää tilanteessa, kun halutaan kertoa vain harvoille sisäpiirin kuuluville jostakin asiasta niin, etteivät kaikki muut ymmärtäneet, mistä on puhe.

Toinen käyttötapa liittyy puhujan erityisyyden tai asiantuntemuksen korostamiseen. Tällöin tietäjät tietää -ilmausta käytetään osoittamaan, että puhujalla on enemmän tietoa tai osaamista jostakin asiasta kuin muilla. Nämä esimerkit eroavat ensimmäisen käyttötavan esimerkeistä siten, että niissä ei keskitytä sisäpiiriin kuulumiseen, vaan enemmän siihen, että puhuja haluaa näyttää tietävänsä enemmän kuin muut. Tätä käyttötapaa kuvataan esimerkeissä 5–9:

5. Kun tiedän, että sanomani tietää osajoukko vastaanottajista, enkä halua avata tätä muille.
6. Käytetään tavallisesti, kun halutaan nostaa omaa sosiaalista profiilia antamalla ymmärtää, että asianomainen kuuluu johonkin tiettyyn sisäpiiriin.
7. Minä olen hyvä, minä tiedän, minä kuulun tietäjiin - sinä et.
8. Halutaan pönkittää vähän omaa asemaa ja ilmaista että tietää jotakin, jota kaikki muut eivät välttämättä tiedä.
9. Lesoilua ja omakehua

Esimerkissä 5 vastaaja kertoo, että vain hän tietää jostakin, ja niin hän korostaa omaa tietämystään asiasta. Samaan aikaan hän jakaa tietonsa vain tietyille. Hän käyttää siis *tietäjät tietää* -ilmausta osoittamaan, että puhujalla on jotakin erityistä tietoa, jota hän ei jaa kaikille. Esimerkki 6 tuo puolistaan esiin sen, että puhuja mainitsee sisäpiiristä, mutta korostaa nimenomaan sosiaalisen profiilin nostamista. Eli ilmauksen avulla puhuja luo vaikutelman, että hän kuuluu erityiseen ryhmään ja tietää enemmän kuin muut. Hieman vastaavasti esimerkissä 7 vastaaja näyttää selvästi, että ilmauksen käyttö liittyy erityisyyden korostamiseen. Hän sanoo ”minä tiedän, sinä et”, eli erottaa itsensä niistä, jotka eivät tiedä, ja samalla osoittaa oman asiantuntemuksensa tai

erityisasemansa. Samalla puhuja haluaa osoittaa olevansa paremmassa asemassa kuin ne, jotka eivät tiedä, mistä on kyse. Tässä yhteydessä esimerkissä 8 vastaaja käyttää verbiä *pönkittää*. Tämän verbin avulla ilmauksen käyttäjä näyttää olevansa tärkeä ja tietävämpi kuin muut, samalla hieman korostaen omaa merkitystään. Eli hän kuvaa ilmauksen käyttöä keinona vahvistaa omaa asemaa ja osoittaa, että puhujalla on erityistä tietoa jostakin asiasta. Seuraavassa yhdeksännessä esimerkissä vastaaja kuvaa ilmauksen käyttöä substantiiveilla *lesoilu* ja *omakehu*. Näillä substantiiveilla vastaaja tuo esiin, että ilmauksen käyttöön liittyy kielteinen, itsekehuun viittaava sävy. Hänen mukaansa ilmausta *tietäjät tietää* käytetään tilanteissa, joissa puhuja haluaa kehua itseään ja näyttää olevansa parempi tai tietävämpi kuin muut. Ilmaus toimii siis keinona korostaa omaa erityisyyttä ja erottautua muista.

Kolmannen käyttötavan mukaisesti ilmausta *tietäjät tietää* käytetään tilanteissa, joissa puhuja ei halua tai ei pidä tärkeänä selittää jotakin asiaa tarkemmin. Esimerkivastauksista näkyy, että niissä puhuja rajaa myös tiedon saatavuutta toisin kuin kahdessa edellisessä käyttötavassa. Painopiste on kuitenkin siinä, että puhuja välttää selittämistä, sillä asia on henkilökohtainen, monimutkainen tai hän on laiska selittämään sitä. Tämä käyttötapa näkyy seuraavista esimerkeistä (10–14):

10. Että en aio selittää mitään, tiedät jos tiedät.
11. Kaikille ei tarvitse selitellä.
12. Kun kerron asian, johon liittyy joku tarina, usein inside-juttu, jota en jaksa siinä tilanteessa alkaa selittää.
13. Kun en jaksa avata yksityiskohtia enkä edes oletta, että ne kiinnostaisivat kaikkia.
14. Tietäjille ei tarvitse selittää, miksi jotain tehdään tai sanotaan. He tietävät asian selittämättäkin.

Esimerkistä 10 näkyy, että ilmauksen käyttäjä ei halua selittää, mistä on puhe. Hänelle ei ole väliä, ymmärtävätkö häntä muut vai eivät. Seuraavassa 11 esimerkissä vastaaja korostaa, että tietoa ei tarvitse kenellekään selittää. Ilmaus toimii siis rajana, joka erottaa ne, joille selitys ei ole tarkoitettu, niistä, jotka ymmärtävät asian ilman lisätietoja. Hieman vastaavasti esimerkissä 12 vastaaja käyttää *tietäjät tietää* -ilmausta silloin,

kun ei jaksa selittää jotakin asiaa tarkemmin. Eli puhuja käyttää kielteistä verbiä *en jaksa*. Kielitoimiston sanakirjan mukaan jaksaa-verbillä tarkoitetaan tavallisesti fyysistä edellytystä tekemään jotakin (s.v. jaksaa, Kielitoimiston sanakirja, viitattu 8.12.2025). Tässä tapauksessa merkitys kuitenkin kuvaa haluttomuutta tai välinpitämättömyyttä kertoa asiasta enemmän. Ilmauksen käyttäjä viittaa myös niin sanottuun inside-juttuun, jonka merkitystä hän ei halua avata, koska se vaatisi liikaa selittämistä. Samantyyppisessä esimerkissä 13 puhuja käyttää myös verbiä *jaksaa*, tässä tosin kielimuodossa *en jaksa*, eli hänellä ei ole voimia tai halua avata asiaa tarkemmin. Samalla hän toteaa, ettei asia todennäköisesti kiinnosta muita. Esimerkissä 14 puhuja korostaa, ettei tietäjille tarvitse selittää mitään, sillä he tietävät jo, mistä on kyse.

Neljänteen käyttötapaan kuuluvat tapaukset, joissa ilmauksen käyttö liitetään huumoriin tai ironiaan. Esimerkit, jotka liittyvät tähän käyttötapaan ovat siinä mielessä samankaltaisia kuin aiemmissa käyttötavoissa, että niissäkin tieto on tarkoitettu vain ”tietäville”, eli ihmisille, jotka kuuluvat yhteiseen sisäpiiriin. Ero on kuitenkin siinä, että painopiste ei ole asiantuntemuksen korostamisessa tai tiedon jakamisen rajoittamisessa, vaan huumorissa ja leikillisyydessä. Puhuja käyttää ilmausta vitsinomaisesti, mikä tuo keskusteluun kevyen ja rennon sävyn. Tätä käyttötapaa käsitellään esimerkeissä 15–19:

15. Jos heitän sisäpiirivitsin
16. Ironisesti sellaisessa tilanteessa, jossa puheena oleva asia on kaikkien tiedossa, mutta puhun siitä kuin se olisi vain harvojen tuntema asia.
17. Jos kerron jotain sisäpiirivitsiä tai viittaaan johonkin, jonka vain harvat tietävät.
18. Usein vitsikkäästi. Esim. jos kaveri on juhannuksena tippunut laiturilta ja siitä on vitsailtu, voisin seuraavissa juhlissa sanoa, että "Jaakkohan on kova sukeltaja. Tietäjät tietää." tms
19. Esimerkiksi jos kyseessä on joku "inside joke". Eli vitsi (tai jokin muu asia), jota vain tietty ihmisryhmä tietää.

Esimerkissä 15 vastaaja kertoo käyttävänsä *tietäjät tietää* -ilmausta silloin, kun kertoo sisäpiirivitsin. Substantiivi *sisäpiirivitsi* vihjaa, että vitsi on tarkoitettu vain rajatulle joukolle ihmisiä, jotka kuuluvat samaan ryhmään. Samalla vastaaja korostaa

nimenomaan leikillistä ilmauksen käyttöä. Samanlainen ajatus toistuu esimerkeissä 16 ja 17. Esimerkissä 16 vastaaja kertoo, että ilmausta voi käyttää ironisesti. Vaikka kaikki tietävät asian, puhuja esittää sen kuin vain harvat ymmärtäisivät, mikä luo humoristisen sävyn ja lisää leikillisyyttä keskusteluun. Sama ajatus on esimerkissä 17, jossa ilmauksen käyttäjä viittaa sisäpiirivitsiin ja korostaa, että ilmaus on tarkoitettu vain rajatulle yleisölle. Samalla hän pitää ilmauksen humoristista käyttöä tärkeänä. Seuraavassa esimerkissä 18 vastaaja mainitsee tilanteen, jossa ilmausta käytettäisiin humoristisesti. Näissä tapauksissa ilmaus viittaa tapahtumaan, josta vain osa ihmisistä tietää, jolloin se toimii vitsinä ja luo humoristisen sävyn. Esimerkissä 19 puolestaan vastaaja korostaa, että ilmauksen avulla hän voi leikillisesti osoittaa, etteivät kaikki ymmärrä vitsiä, mutta rajattu joukko ihmisiä tietää, mistä on kyse ja he nauravat yhdessä.

Viides käyttötapa kuvaa tilanteita, joissa *tietäjät tietää* -ilmausta käytetään viittamaan yhteiseen kokemukseen tai muistoon. Vaikka ilmaus liittyy edelleen rajattuun tiedon jakamiseen, kuten esimerkiksi käyttötavassa yksi, painopiste on kuitenkin siinä, että puhujat luovat läheisyyden tunnetta ihmisten välillä yhteisten muistojen kautta. Tämä käyttötapa esittelee erityisesti jaetut kokemukset, jotka yhdistävät ihmisiä ja vahvistavat heidän välistä yhteenkuuluvuutta. Tätä käyttötapaa tarkastellaan seuraavien esimerkkien avulla (20–24):

20. Kun viitataan johonkin kokemukseen tms., jonka tiedän tai voin olettaa olevan jaettu ainakin osan kuulijoista kanssa. Kokemusta tai sen taustoja ei ole välttämättä tarpeen avata sen enempää, koska ne, jotka tietävät, ymmärtävät mistä puhun.
21. Pieni ystäväporukka, jolla on yhteisiä kokemuksia ja jakavat jonkin yhteisen muiston esim. tapahtuman, joka on jostain syystä jäänyt mieleen ja on jollekin merkityksellinen.
22. Kun puhekuppanin kanssa on yhteinen kokemus, jota ihan kaikki eivät ole kokeneet.
23. Jos viitataan johonkin menneeseen tapahtumaan, esim. tekemääni mokaan, jonka osa paikalla olijoista ovat kuulleet tai ovat olleet paikalla tilanteessa.
24. Sillä viitataan yleensä hauskoihin menneisyyden tapahtumiin, joista ainakin osa porukasta on ollut mukana tai kuullut.

Esimerkistä 20 näkyy, että puhuja käyttää ilmausta *tietäjät tietää* viitataksaan johonkin kokemukseen. Tämä kokemus on vain tietyille ihmisille ymmärrettävä, eikä tarkkoja yksityiskohtia tarvitse selittää, sillä merkitys perustuu juuri jaettuun kokemukseen. Melko sananlaisia ovat esimerkit 21 ja 22, jossa painotus on yhteiseen kokemukseen. Niin esimerkistä 21 näkyy, että puhuja käyttää ilmausta pienen ystäväporukan kesken, kun haluaa jakaa yhteisen muiston heidän kanssaan. Hän myös käyttää adjektiivia *merkityksellinen* korostamalla muiston tai tapahtuman tärkeyttä. Samalla esimerkissä 22 puhuja käyttää ilmausta tilanteessa, jossa hänellä ja puhekuppanilla on yhteinen kokemus. Tämä kokemus ei kuitenkaan ole saatavilla kaikille, vaan se on jaettu vain harvojen kesken. Seuraavissa esimerkeissä 23 ja 24 painopiste siirtyy enemmän menneisiin tapahtumiin, jotka ovat yhteisiä muistoja rajatulle ihmisten joukolle. Niin esimerkissä 23 puhuja korostaa, että ilmaus sopii hyvin, kun hän haluaa viitata johonkin menneeseen tapahtumaan, josta vain osa tietää. Esimerkissä 24 puolestaan vastaaja kertoo, että ilmauksen käyttö on keino viitata hauskoihin menneisyyden tapahtumiin. Adjektiivilla *hauska* ilmauksen käyttäjä korostaa, että ilmaus *tietäjät tietää* liittyy ennen kaikkea positiivisiin ja miellyttäviin muistoihin. Ilmaus auttaa muistuttamaan yhteisestä kokemuksesta, jonka vain osa ihmisistä tunnistaa.

Tuloksista näkyy, että ilmaus *tietäjät tietää* on melko suosittu ja sitä käytetään aktiivisesti, erityisesti yli 30-vuotiaiden parissa. Vaikka ilmaus esiintyy monenlaisissa tilanteissa ja eri ympäristöissä, sen tärkein merkitys on viestiä jotain sellaista, jonka ymmärtävät vain ne, jotka tuntevat asian taustan. Ilmausta käytetään, kun halutaan sanoa jotain ilman tarkempaa selitystä ulkopuolisille.

Käyttötavat ja merkitykset vaihtelevat kuitenkin paljon. Se voi liittyä esimerkiksi yhteisiin muistoihin, haluttomuuteen selittää asiaa, haluun korostaa omaa tietoa tai siihen, että halutaan pitää jotkut ihmiset ulkopuolella. Joillekin ilmaus on hauska ja humoristinen, mutta toiset pitävät sitä ärsyttävänä tai loukkaavana.

Lisäksi tuloksista käy ilmi, että ilmaus toimii usein vihjeenä vuorovaikutuksessa. Puhuja ei sano kaikkea suoraan, vaan jättää osan merkityksestä kuulijan tulkittavaksi. Tämä tekee ilmauksesta allusion kaltaisen (ks. esim. Irwin 2001; Ruokonen 2010). Ilmaus voi myös vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta niiden välillä, jotka

ymmärtävät viittauksen. Samalla se voi sulkea ulkopuolelle ne, jotka eivät tunne taustaa, mikä on tyypillistä alluusioiden funktioille (ks. Leppihalme 1997). Tämä liittyy myös Vehmas-Lehdon (2002) näkemykseen alluusioista kulttuurisidonnaisina viittauksina, joiden ymmärtäminen edellyttää yhteistä taustatietoa. Ilmauksen monipuolinen käyttö kertoo siitä, että se on joustava ja toimiva tapa viestiä sisäpiirin tietoa.

4.2 Torilla tavataan

Kyselyn tulokset osoittavat, että ilmaus *torilla tavataan* on hyvin tuttu vastaajille (63/69 vastaajista). Vastausten mukaan, alun perin ilmausta käytettiin kirjaimellisesti kehotuksena kokoontua juhlimaan tärkeää tapahtumaa, mutta ajan myötä se on saanut uuden, ironisemman merkityksen. Useimmat vastaajista (53/69) yhdistävät ilmauksen alkuperän jääkiekkomaajoukkueen voittoon vuoden 1995 maailmanmestaruuskilpailuissa. Silloin Helsingin torille kokoontuivat tuhannet ihmiset juhlamaan tätä historiallista saavutusta (*Vuoden 1995 jääkiekon MM-kisoista, jotka Suomi voitti ja sen aiheuttamasta juhlinnasta Suomen toreilla; 1995 lätkän MM-voitosta; Arvaan, että vuoden 1995 miesten jääkiekon mm-kultajuhlista*). Osa vastaajista (5/69) on sitä mieltä, että ilmaus tuli tutuksi Lordi-bändin voiton jälkeen Eurovision laulukilpailuissa vuonna 2006 (*Euroviisuvoitto 2006, jolloin ihmiset kerääntyivät Kauppatorille juhlimaan; tuosta Lordin euroviisuvoitosta; yhdistän sen Lordin Euroviisu-voittoon*). Muutama vastaus (3/69) liittyy historialliseen pohdintaan. Torit nähdään perinteisinä kokoontumispaikkoina, joihin on kokoonnuttu juhlimaan merkittäviä saavutuksia (*Ehkä historiallisesti ihmiset menivät torille juhlimaan; Historiallinen viittaus? Tori oli ehkä ihmisten kokoontumispaikka tai siellä tapasi tuttuja suuremmalla todennäköisyydellä*). Ei ole kuitenkaan tarkkaa tietoa siitä, milloin ilmaus *torilla tavataan* on laajasti popularisoitunut. Enemmistö vastaajista (51/69) käyttää ilmausta eri tilanteissa kuvatakseen joko yhteistä iloa, huumoria tai menestystä. Eli ilmaus *torilla tavataan* on saanut useita merkityksiä ja käyttötapoja, jotka vaihtelevat tilanteen ja puhujan tarkoituksen mukaan. On myös muutama vastaus (10/69), joissa vastaajat kertovat, etteivät he käytä ilmausta. Näissä vastauksissa ei kuitenkaan mainita syitä ilmauksen käyttämättömyydelle.

Vastaajien kuvausten perusteella ilmaukselle voidaan erottaa seuraavat käyttötavat: 1) kansallisen menestyksen juhliminen, 2) humoristinen tai ironinen käyttö, 3) Suomen

mainitseminen ulkomailla, mediassa tai somessa ja 4) paikallinen tai henkilökohtainen menestys.

Ensimmäiseen käyttötapaan kuuluvat vastaukset, joissa vastaajat kertovat käyttävänsä ilmausta *torilla tavataan*, kun he ovat ylpeitä Suomesta ja haluavat juhlia kansallista menestystä. Tällaiset tilanteet liittyvät usein urheilumenestykseen, kansainvälisiin voittoihin tai muihin tapahtumiin, jotka koetaan merkittäviksi koko yhteisölle. Tätä käyttötappaa tarkastellaan esimerkeissä 1–5:

1. Kun on tullut iso menestys esim. urheilulajissa. Kokoonnutaan koko yhteisö juhlimaan voittoa totille.
2. Kun on jokin iso yhteisen juhlinnan aihe. Erityisesti jos Suomi/joku suomalainen saanut kansainvälistä menestystä.
3. Suomi on voittanut Eurovision - torilla tavataan!
4. Joukkohurman herättäminen: kannustaminen tulemaan johonkin tapaamiseen, jossa juhlietaan jotain esim. Euroviisut, jääkiekko.
5. Suomi voittaa mitalin jossain lajissa.

Ensimmäisessä esimerkissä puhuja käyttää ilmausta *torilla tavataan* kutsuna yhteiseen juhlaan. Hän liittää ilmauksen urheilumenestykseen, joka yhdistää suomalaisia ja saa heidät kokoontumaan torille juhlimaan. Ilmaus heijastaa vahvaa yhteisöllisyyden tunnetta ja ylpeyttä kansallisista saavutuksista. Esimerkissä 2 puolestaan vastaaja korostaa kansainvälisen menestyksen merkitystä. Ilmauksen avulla puhuja ilmaisee, että Suomen tai suomalaisten saavutukset ovat juhlan arvoisia koko kansalle. Molemmissa esimerkissä esiintyvä adjektiivi *iso*, joka liittyy juhlaan tai menestykseen, korostaa tapahtuman tärkeyttä, mittakaavaa ja merkittävyttä. Seuraavassa kolmannessa esimerkissä vastaaja mainitsee Suomen voiton Euroviisuissa synä ilmauksen käyttöön. *Torilla tavataan* toimii tapana juhlia voittoa, ilmaista iloa ja jakaa yhteistä ylpeyden tunnetta omasta maasta. Esimerkissä 4 vastaaja käyttää substantiivina *joukkohurma*, mikä osoittaa, että ilmaus luo ja vahvistaa yhteistä innostusta ja juhlatunnelmaa, jotta ihmiset kokoontuisivat yhdessä juhlimaan tärkeää tapahtumaa. *Torilla tavataan* -ilmaus toimii tällöin kutsuna osallistua juhlaan ja olla osa ryhmää. Viimeisessä

esimerkissä 5 vastaaja sitoo ilmauksen käytön menestykseen jossakin urheilulajiin. Ilmauksen avulla puhuja ilmaisee yhteistä iloa sekä ylpeyttä Suomesta.

Toinen käyttötapa sisältää esimerkkejä tilanteista, joissa ilmausta *torilla tavataan* käytetään, kun Suomi mainitaan mediassa tai muussa julkisessa yhteydessä. Tämä käyttötapa eroaa edellisestä siinä, että ilmauksen käyttö ei liity varsinaiseen voittoon tai menestykseen, vaan siihen, että Suomesta tai suomalaisista puhutaan muuallakin kuin Suomessa. Vaikka ilmauksessa on usein myös humoristinen sävy, sen päämerkitys liittyy reaktioon Suomen esiintymisestä mediassa. Tämä käyttötapa näkyy seuraavista esimerkeistä (6–10):

6. Meemeissä, kun Suomi mainitaan ulkomaalla tai ehtii ulkomaiden lehtien otsikoihin.
7. Myös maininta Suomesta ulkomaisessa mediassa voi aiheuttaa ilmauksen käytön.
8. Jos Suomi/oma kotikaupunki mainitaan jossain yhteydessä mediassa.
9. Kun Suomi mainitaan netissä, uutisissa tai ihan missä vaan.
10. Kun jossakin ulkomaisessa ympäristössä mainitaan (usein odottamatta) Suomi. Tällaisia ympäristöjä voivat olla vaikkapa ulkomaiset elokuvat tai sosiaalisen median sisältö.

Esimerkeissä 6 ja 7 kuvaavat tilanteita, joissa ilmausta *torilla tavataan* käytetään silloin, kun Suomi mainitaan ulkomailla, erityisesti kansainvälisissä mediassa. Niin esimerkiksi 6 vastaaja kertoo, että Suomen mainitseminen meemeissä ja ulkomaiden lehtien otsikoissa riittää ilmauksen käyttämistä varten. Samaan aikaan esimerkissä 7 puhuja käyttää verbiä *aiheuttaa*, korostaen, että jo pelkkä Suomen maininta ulkomaalaisessa mediassa voi johtaa ilmauksen *torilla tavataan* käyttöön. Lähes saman sisältöisiä ovat esimerkit 8 ja 9, joissa myös korostetaan Suomen mainitsemista mediassa, muttei välttämättä ulkomaalaisissa. Esimerkissä 8 puhuja kertoo käyttävänsä ilmausta, jos hänen omaa kotikaupunkinsa mainitaan missä vaan mediassa. Esimerkissä 9 sen sijaan todetaan, ettei ole väliä, missä Suomi mainitaan, pääasia on se, että itse maininta on hyvä syy käyttää ilmausta. Esimerkissä 10 puolestaan vastaaja käyttää adverbia *odottamatta*, mikä korostaa, että usein ilmauksen käyttö liittyy äkilliseen reaktioon

silloin, kun Suomi mainitaan jossakin ulkomaalaisessa elokuvassa tai sosiaalisessa mediassa.

Kolmas käyttötapa sisältää esimerkkejä, joissa ilmausta *torilla tavataan* käytetään humoristisesti tai ironisesti. Tämä käyttötapa liittyy osittain edellisiin, sillä myös näissä esimerkeissä ilmausta käytetään tilanteissa, joissa Suomi tai jokin paikallinen menestys mainitaan uutisten yhteydessä tai muussa julkisessa yhteydessä. Erona on kuitenkin se, että painotus on ilmauksen leikillisessä ja ironisessa käytössä. On tärkeä huomata, että näissä esimerkeissä vastaajat korostavat itse, että heille ilmaus on ennen kaikkea humoristinen tai ironinen tapa kommentoida arkisia tai pieniä elämän tilanteita. Tätä käyttötapaa käsitellään esimerkeissä 11–14:

11. Käyttäisin vain ironisesti, eli kommentoimaan, että jotain muka isoa on tapahtunut, tyyliin mies pesi lattiat, torilla tavataan
12. En itse sanoisi "Torilla tavataan", vaan lyhyemmin "Torille" sen sijaan. Ironisesti pienistä asioista. Esim. jos iltapäivälehdessä on uutinen, että Hollywoodnäyttelijällä on uusi poikaystävä, jolla on suomalaisia juuria, voisin ironisesti sanoa "Torille".
13. Ehkä myös ironisessa mielessä (eli tapahtunut jotain todella pientä, mistä ehkä kuitenkin esim. Suomessa uutisoidaan).
14. Huumorisesti silloin, kun Suomesta on jokin mitätön maininta jossain.

Esimerkissä 11 puhuja kertoo, että hän käyttäisi ilmausta *torilla tavataan* huumorintajuisena tapana reagoida tavallisiin arkielämänsä tilanteisiin, esimerkiksi, kun hänen miehensä pesi lattiat ikään kuin se olisi suuri saavutus. Vastaaja käyttää adverbia *muka* yhdessä *iso-* adjektiivin kanssa korostaakseen, että kyse ei oikeastaan ole merkittävästä tapahtumasta, ja ilmaus saa näin ironisen ja leikillisen sävyn. Seuraavassa esimerkissä 12 ilmauksen käyttäjä mainitsee, että mieluummin käyttää lyhyempää ilmauksen muotoa "torille". Merkitys säilyy kuitenkin samankaltaisena: ilmausta käytetään kommentoidakseen elämän tapahtumia huumorisesti ja ironisesti. Adjektiivillä *pieni* puhuja korostaa, että tapahtumat ovat yleensä vähäisiä ja merkityksettömiä. Esimerkit 13 ja 14 jatkavat samaa linjaa ilmauksen huumorisesta ja ironisesta käytöstä. Painopiste on kuitenkin tapahtumien vähäpätöisyydessä, joiden kommentointiin ilmausta

käytetään. Niin esimerkissä 13 vastaaja käyttää adverbia *todella pieni-* adjektiivin kanssa kuvatakseen tilanteita, joissa ilmausta käytetään. Vastaavasti esimerkissä 14 puhuja käyttää adjektiiviä *mitätön*, korostaen, että jopa hyvin merkityksetön maininta Suomesta on sopiva syy käyttää ilmausta *torilla tavataan* ironisessa tai leikkillisessä sävyssä.

Neljänteen käyttötapaan kuuluvat esimerkit, joissa sanotaan, että ilmausta *torilla tavataan* käytetään, kun puhe on paikallisesta tai henkilökohtaisesta menestyksestä. Esimerkeistä näkyy, että ilmaus toimii tapana ilmaista iloa omasta tuloksistaan, saavutuksistaan tai menestyksistään jossakin asiassa. Toisin kuin edellisissä käyttövoissa puhe ei ole suuriin kansallisiin tapahtumiin viittaamisesta, huomiosta mediassa tai ilmauksen huumorisesta tai ironisesta käytöstä, vaan ennen kaikkea ilmauksen käyttäjän tai lähipiirin omista onnistumisistaan sekä halusta ilmaista niitä. Tätä käytötappaa tarkastellaan seuraavien esimerkkien avulla (15–18):

15. Kun jokin on onnistunut oikein hyvin

16. Jos itse onnistun jossain hyvin, voin sanoa Torilla tavataan.

17. Kun jokin asia menee toivotusti tai tapahtuu jotain positiivista, isoa joukkoa koskevaa.

18. Jos itse on saanut maininnan jossain foorumilla.

Esimerkissä 15 puhuja käyttää ilmausta laajasti erilaisissa onnistumisen hetkissä. Adverbilla *oikein hyvin* hän kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että hänen mielestään onnistumisen laatu on tärkeää. Eli jos jokin asia menee poikkeuksellisen hyvin, ilmauksen käyttö tuntuu sopivalta, ja sen avulla puhuja ilmaisee iloa ja tyytyväisyyttä johonkin asiaan. Seuraavassa 16 esimerkissä vastaaja kertoo käyttävänsä ilmausta *torilla tavataan* erityisesti silloin, kun itse menestyy johonkin asiaan hyvin. Puhujan käyttö pronominia *itse* tuo esiin henkilökohtaisen kokemuksen, ja adverbilla *hyvin* korostaa onnistumisen merkitystä. Ilmauksen avulla vastaaja ilmaisee näin iloa ja ylpeyttä omasta suorituksestaan. Esimerkissä 17 puolestaan vastaaja sitoo ilmauksen käytön johonkin positiiviseen tai hyvin sujuvaan tapahtumaan, joka koskee isoa joukkoa. Vaikka puhuja mainitsee suuren ihmisjoukon, hän ei täsmennä tarkemmin, mistä ryhmästä on kyse. Siksi ilmauksen käyttö ei rajaudu tiettyyn yhteisöön tai kansalliseen

juhlaan, vaan viittaa yleisesti tilanteeseen, joka herättää iloa ja myönteisen reaktion. Hän käyttää adverbia *toivotusti* ja adjektiivia *positiivinen*, korostaen juuri näitä myönteisiä tunteita. Viimeisessä esimerkissä 18 puhuja käyttää ilmausta silloin, kun hän saa itse huomiota, esimerkiksi maininnan jollakin foorumilla. Tällainen huomio tuntuu hänestä onnistumiselta, ja siksi *torilla tavataan* sopii hyvin ilon ja ylpeyden ilmaamiseen. Ilmauksen avulla puhuja siis jakaa myönteisen kokemuksen ja korostaa, että häntä on huomattu.

Vastausten läpikäyminen osoittaa, että ilmaus *torilla tavataan* esiintyy monissa merkityksissä ja tilanteissa suomalaisessa nykykielessä. Vaikka sen alkuperäinen käyttö liittyy konkreettiseen kokoontumiseen suuren kansallisen menestyksen juhlistamiseksi, kyselyn vastaukset osoittavat, että ilmaus on laajentunut useisiin eri käyttötapoihin. Sitä voidaan käyttää sekä kansallisen voiton yhteydessä että arkipäiväisten ja vähäpätöisten tapahtumien humoristisena tai ironisena kommenttina. Ilmauksella reagoidaan myös tilanteisiin, joissa Suomi tai suomalaiset mainitaan mediassa. Lisäksi se toimii keinona ilmaista iloa ja ylpeyttä henkilökohtaisista tai paikallisista onnistumisista.

Tuloksista näkyy, että ilmaus toimii usein yhteisöllisyyden rakentajana. Sen avulla puhujat voivat jakaa yhteistä iloa ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, erityisesti tilanteissa, joissa viitataan Suomeen tai yhteisiin kokemuksiin. Samalla ilmaukseen liittyy usein myös huumoria ja ironiaa, mikä tekee siitä joustavan ja monikäyttöisen vuorovaikutuksessa. Tämä osoittaa, että ilmauksella *torilla tavataan* on useita alluusioille tyypillisiä funktioita, kuten yhteisöllisyyden vahvistaminen ja humoristinen käyttö (ks. Leppihalme 1997). Lisäksi ilmaus heijastaa Wheelerin (1979) esittämää kulttuurista funktiota, koska se liittyy suomalaiseen kulttuuriin ja yhteisiin kokemuksiin, kuten urheilumenestykseen. Siksi ilmauksen merkitys on monille helposti ymmärrettävä.

Ilmaus ei enää viittaa vain konkreettiseen juhlintaan, vaan sitä käytetään monissa eri tilanteissa puhujan tarkoituksen mukaan. Tämä tekee ilmauksesta helposti tunnistettavan ja kulttuurisesti merkityksellisen tavan ilmaista myönteisiä tunteita, yhteisöllisyyttä ja huumoria jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa.

4.3 Ei mennyt niin kuin Strömsössä

Kyselyn tulokset osoittavat, että ilmaus *ei mennyt niin kuin Strömsössä* on melko suosittu suomenkielisten keskuudessa. 63 vastaajaa 70:stä tunnistaa ja ymmärtää sen merkityksen. Vastaajat toteavat, että ilmaus liittyy tv-ohjelmaan *Strömsö*, jossa käsitellään monenlaisia kodin askareita, kuten ruoanlaittoa, käsitöitä, puutarhanhoitoa ja niin edelleen. Ohjelmassa kaikki näyttää helpolta ja täydelliseltä, osallistujat menestyvät jatkuvasti, mutta arjessa asiat eivät usein suju niin helposti (*Ilmaus on peräisin Ylen TV-ohjelma Strömsöstä, jossa kaikki menee kuin Strömsössä, eli onnistuu ja putkeen; Strömsö-tv-ohjelmasta, jossa sisustetaan, askarrellaan ja kokataan uskomattoman sujuvasti*). Vastauksista käy ilmi, että ilmauksen tyypilliset käyttötilat liittyvät arkeen ja päivittäiseen rutiiniin tai työtilanteisiin (*Jos kakku ei ihan onnistunut...; Joskus myös töissä, kun lopputulos epäonnistuu hyvästä suunnitelmasta huolimatta*). Ilmausta käytetään siis nykykielessä aktiivisesti epäonnistumistilanteissa tai silloin, kun jokin on mennyt pieleen. Esimerkiksi jos joku yrittää laittaa ruokaa, tehdä jotakin käsin tai ratkaista tehtävän, mutta tulos ei vastaa odotuksia, ilmauksen avulla reagoidaan tilanteeseen, joka ei mennyt suunnitelmien mukaan (*Jokin asia epäonnistuu, niin ei mennyt niin kuin Strömsössä*). On huomattavaa, että osa vastaajista (7/70) ei raportoi käyttävänsä ilmausta *ei mennyt niin kuin Strömsössä* lainkaan. Syitä tähän on vastausten mukaan se, että ilmaus kuulostaa vanhentuneelta tai sitä ei yksinkertaisesti omaksuta arkikieleen (*En käyttäisi, kuulostaa keski-ikä-sanonnalta; Tiedän, mutta en käytä*).

Kuten edellä on mainittu, vastauksista näkyy, että ilmausta käytetään tilanteissa, joissa jokin ei mene täysin hyvin. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että epäonnistumista kuvataan vastauksissa eri näkökulmista, erilaisissa tilanteissa ja kontekstissa. Tämän vuoksi vastauksista nousee esiin kolme keskeistä tapaa käyttää ilmausta: 1) epäonnistumisen kuvaaminen arkisissa ja työelämän tilanteissa, 2) humoristinen käyttö sekä 3) vakavan epäonnistumisen korostaminen.

Ensimmäiseen käyttötapaan kuuluvat vastaukset, joissa ilmausta *ei mennyt niin kuin Strömsössä* käytetään kuvaamaan arjen ja työelämän tilanteita, joissa jokin ei onnistunut odotetulla tavalla. Vastaajat yhdistävät ilmauksen esimerkiksi ruoanlaiton, matkustamisen, käsitöiden tai työtehtävien epäonnistumiseen. On tärkeää huomata, että

näissä tilanteissa ilmauksen käyttö on pääosin neutraalia, eikä siihen liity välttämättä tunteiden korostamista. Tätä käyttötapaa esittelen esimerkeissä 1–4:

1. Kun joku asia menee pieleen.
2. A: ”Voi ei, meidän kakku lässähti.” B: ”Juu, ei mennyt taas niin kuin Strömsössä.”
3. ”Loma ei mennyt niin kuin Strömsössä, lompakko putosi laivalta mereen.”
4. Kun jokin projekti ei tuottanut suunnitellun laista lopputulosta. Esim. töissä, kun lopputulos epäonnistuu hyvästä suunnitelmasta huolimatta.

Ensimmäisessä esimerkissä ilmauksen avulla vastaaja reagoi tilanteisiin, kun jokin asia ei onnistunut. Hän ei täsmennä, mistä tilanteesta on kyse, vain ilmaus toimii neutraalina tapana kommentoida epäonnistumista arjessa. Seuraavassa esimerkissä 2 vastaaja tuo esiin konkreettisen tilanteen, jossa hän käyttää ilmausta. Se liittyy kakun leipomiseen ja ilmauksen avulla hän kommentoi lopputulosta, joka ei vastaa odotuksiin. Vastaavasti esimerkissä 3 epäonnistuminen liittyy lomamatkaan. Lompakon putoaminen mereen ei tehnyt matkasta täydellistä, ja vastaaja käyttää ilmausta kuvaamaan sitä, että loma ei sujunut odotetulla tavalla. Esimerkissä esitely on eräänlainen ääritapaus: loman onnistumisen vastakohtaksi ei esitetä pientä vastoinkäymistä, vaan katastrofin aineksia sisältävä tapahtuma. Esimerkissä 4 puolestaan ilmausta käytetään kommentoimaan työssä koettua epäonnistumista. Vastaaja kertoo projektista, jossa lopputulos ei vastannut asetettuja tavoitteita, vaikka oli hyvin suunniteltu.

Toinen käyttötapaa liittyy ilmauksen humoristiseen käyttöön. Tässä tapauksessa ilmausta *ei mennyt niin kuin Strömsössä* käytetään kuvaamaan epäonnistumista leikkilisessä sävyssä. Toisin kuin ensimmäisessä käyttötavassa, jossa ilmaus esiintyy pääosin neutraalina kommenttina epäonnistumisesta, tässä painotus on puhujan suhtautumisen tilanteeseen. Puhuja nauraa itselleen tai tapahtuneelle ja siten vähentää epäonnistumisen aiheuttamaa pettymystä. Ilmaus toimii tällöin osana myönteistä ja itseironista suhtautumista arjen vastoinkäymisiin. Tämä käyttötapaa näkyy seuraavissa esimerkeissä (5–8):

5. Saatan käyttää vitsinä, vaikka en ”tosissani”, siis jos joku asia ei mennyt ihan ”putkeen”.

6. Kun humoristisesti todetaan, että jonkun lopputulos ei ole ideaali.
7. Olen käyttänyt kertoessani huumorilla tilanteesta, joka ei sujunut toivotulla tavalla.
8. Näyttävä epäonnistuminen, joka on jo niin huono, että se on hauska.

Viidennessä esimerkissä ilmauksen avulla vastaaja reagoi epäonnistumiseen vitsinä. Hän korostaa sen humoristista sävyä, eikä suhtaudu ongelmaan vakavasti. Samantyyppisesti seuraavassa esimerkissä 6 ilmaus toimii keinona leikillisesti kommentoida lopputulosta, johon vastaaja ei ole tyytyväinen. Huomio ei ole itse epäonnistumisesta, vaan tavassa, jolla siitä puhutaan. Vastaavasti esimerkissä 7 vastaaja käyttää ilmausta kertoessaan hauska tilanteesta muille. Ilmaus toimii tässä osana kertomusta, jonka avulla epäonnistuminen esitetään kevyessä sävyssä. Esimerkissä 8 puolestaan ilmaus liittyy edelleen epäonnistumiseen, mutta vastaaja korostaa erityisesti sen koomisen puolen. Adjektiivi *näyttävä* viittaa siihen, että tilanne on niin liioiteltu, että se koetaan hauskana, vaikka alussa se tuntuisi ikävältä.

Kolmas käyttötapa sisältää esimerkkejä, joissa korostetaan nimenomaan epäonnistumisen vakavuus ja laajuus. Tässä käytössä ilmausta *ei mennyt niin kuin Strömsössä* käytetään kuvaamaan tilanteita, joissa epäonnistuminen on erityisen suuri tai huomiota herättävä. Tämä käyttötapa eroaa ensimmäisestä ja toisesta siten, että painotus on epäonnistumisen mittakaavassa ja sen vaikutuksessa, ei neutraalissa kommentissa arkisista tilanteista tai huumorissa. Tätä käyttötapaa tarkastellaan esimerkeissä 9–12:

9. Jokin asia on mennyt pahasti pieleen, suunnitelmien vastaisesti.
10. Kyllä vain, jos joku asia on mennyt todella pieleen tai joku on mokannut pahasti.
11. Joku asia menee totaalisesti pieleen: yritetään tehdä jotain ja se ei vain onnistu tai tulee joku yllättävä tekijä, joka pilaa koko homman.
12. Jokin asia menee todella huonosti.

Esimerkissä 9 vastaaja kertoo käyttävänsä ilmausta tilanteissa, joissa jokin ei onnistu todella kovasti. Tilanteen vakavuutta korostetaan adverbilla *pahasti*. Ilmaus vahvistaa käsitystä siitä, että tulos poikkeaa merkittävästi odotuksista. Samantyyppisesti

esimerkissä 10 ilmauksen avulla vastaaja kommentoi erittäin merkittävää epäonnistumista. Adverbit *todella* ja *pahasti* sekä verbi *mokata* tuovat esiin, että kyseessä on suuri virhe, ei pelkkä pieni erehdys. Vastaavasti esimerkissä 11 ilmaus toimii reaktiona vakavaan pettymykseen. Vastaaja kiinnittää huomiota sen mittakaavaan adverbilla *tohtaalisesti*. Viimeisessä esimerkissä 12 vastaaja kuvaa epäonnistumisen tilannetta sanaliitolla *todella huonosti*. Tässä tapauksessakin painotus on epäonnistumisen voimakkuudessa.

Yhteenvedon voidaan todeta, että ilmausta *ei mennyt niin kuin Strömsössä* käytetään kyselyn perusteella monipuolisesti erilaisten epäonnistumisten kuvaamiseen. Vaikka kaikissa vastauksissa perusmerkitys liittyy siihen, että jokin ei ole onnistunut odotetulla tavalla, käyttötavat vaihtelevat tilanteen, puhujan asenteen ja kontekstin mukaan.

Osa vastaajista käyttää ilmausta neutraalina kommenttina arjen ja työelämän tilanteissa, kun taas toiset käyttävät sitä humoristisena keinona keventää epäonnistumista. Lisäksi joissakin vastauksissa korostuu epäonnistumisen vakavuus ja laajuus. Näin ilmaus toimii joustavana tapana kuvata erilaisia vastoinkäymisiä. Tuloksista käy myös ilmi, että ilmaus auttaa puhujia käsittelemään epäonnistumisia vuorovaikutuksessa. Sen avulla voidaan suhtautua tilanteeseen kevyemmin, esimerkiksi huumorin tai itseironian kautta.

Ilmauksen merkitys perustuu siihen, että kuulija tunnistaa viittauksen *Strömsö*-ohjelmaan. Ilman tätä taustatietoa ilmauksen merkitys ei avaudu täysin, mikä on tyypillistä alluusioille (ks. esim. Ruokonen 2010). Ilmaus ei siis ole vain tapa todeta epäonnistuminen, vaan se toimii myös keinona ilmaista suhtautumista tilanteeseen ja rakentaa yhteistä ymmärrystä puhujien välillä. Tämä korostaa sen merkitystä arkisessa vuorovaikutuksessa.

4.4 Elämä on...

Tässä alaluvussa käsittelen ilmauksen *elämä on...* käyttämistä suomenkielisten puheessa. Kyselyn tulokset osoittavat, että ilmaus on hyvin tuttu suurimmalle osalle vastaajista, ja kaikki 71 vastaajasta tunnistavat sen. 50:ssä vastauksessa vastaajat kertovat kuulleensa ilmauksen muiden puheessa, erityisesti ystäviltä, perheeltä tai työpaikalla

(Kyllä perheeni käyttää sitä usein jos kiusaamme/ärsytämme toisiamme; Olen kuulut, kun joku valittaa turhasta, voi sanoa että "elämä on"; Kaveri kertoo epäonnistumisesta, toinen kommentoi näin). Enemmistö vastaajista (noin 45/71) yhdistää ilmauksen alkuperän televisiomainoksiin, erityisesti DNA-puhelinoperaattorin mainoskampanjaan 2000-luvun alusta. Useissa vastauksissa viitataan siihen, että ilmauksen alkuperäinen merkitys liittyy ajatukseen elämän kalleudesta, ja mainoksessa *elämä on...* toimii kommenttina sellaiseen tilanteeseen (*DNA:n mainoksesta ja tarkoitti alun perin, että elämä on kallista, sille ei voi mitään; Puhelinliittymämainoksesta, jossa joku mietti, eikö se (puhelimien käyttö) ole aika kallista, johon mainoksen toinen henkilö vastasi toteavasti "Elämä on"*). On myös muutama vastaus (4/71), joissa vastaajat yhdistävät ilmauksen alkuperän Matti Nykäsen tunnettuun sanontaan *Elämä on laiffi*. Lisäksi kolmessa vastauksessa vertaillaan ilmausta suoraan ulkomaisiin muotoihin kuten *"such is life"* tai *"c'est la vie"*. Viisitoista vastaajaa kertoo, ettei tiedä ilmauksen alkuperää.

Aineistossa on myös vastauksia, joissa kyselyyn osallistujat kertovat, etteivät he käytä ilmausta *elämä on...* lainkaan. Näitä vastauksia on vain muutama (13/71), ja perustelut liittyvät usein ilmauksen ärsyttävyyteen tai siihen, että ilmaus on vanhentunut ja menettänyt ajankohtaisuutensa (*Se on aina mielestäni ollut tyhjä ja mitäänsanomaton fraasi, ihmettelin että se sai sellaisen suosion mainoskampanjan jälkeen; En missään, inhokkisanonta! Ei mielestäni enää käytössä; olen käyttänyt sitä joskus aiemmin, mutta se on mennyt vähän pois muodista*). Esimerkeistä näkyy, että ilmaus herättää osassa vastaajista negatiivisia tunteita, joita korostetaan adjektiiveilla *tyhjä* ja *mitäänsanomaton* sekä substantiivilla *ihhokkisanonta*. Toiset vastaajat perustelevat ilmauksen käytön välttämistä sen vanhentumisen vuoksi.

Joissakin vastauksissa (5/71) vastaajat mainitsevat käyttävänsä ilmausta myös humoristisesti tai ironisesti. Tällöin ilmaus ei liity vakaviin elämän vastoinkäymisiin, vaan sitä käytetään tekemään keskustelusta keveämmän tai kannustamaan itseänsä, jos jotakin asia menee pieleen (*Vitsillä sanottu kommentti, ei oikeasti vakava; Itseironinen tapa kommentoida omaa epäonnistumista; Käytetään huumorilla, kun joku liioittelee ongelmia*). Tässä aineistossa humoristinen käyttö esiintyy kuitenkin harvoin ja toimii enemmän lisäsävynä pääasiallisille käyttötavoille. Tästä syystä en käsittele sitä erillisenä käyttötapana. Vastauksista olen erottanut kaksi keskeistä ilmauksen

käyttötapaa: 1) elämän vaikeuksien ja vastoinkäymisten hyväksyminen sekä 2) reaktio toisen kertomaan vaikeaan tilanteeseen.

Ensimmäiseen käyttötapaan kuuluvat vastaukset, joissa ilmausta *elämä on...* käytetään kuvaamaan elämän vaikeuksien, vastoinkäymisten tai pettymysten hyväksymistä. Ilmauksen avulla puhuja ilmaisee, että ikävät tai odottamattomat tapahtumat kuuluvat elämään eikä niille voi tehdä mitään. Tätä käyttötapaa edustavat seuraavat esimerkit (1–5):

1. Joku hankala tilanne, joka myönnetään ja suhtaudutaan siten, että siitä päästään yli: no, elämä on...
2. Kun pitää myöntyä siihen, että elämä on odottamatonta tai hankalaa.
3. Kaikki ei ole ihan toivotusti, mutta asia kannattaa vain hyväksyä.
4. Kun elämä menee huonosti mutta en voi vaikuttaa asiaan. Vastauksena johonkin ikävään asiaan, miten elämässä menee.
5. Kun tapahtuu pieniä arkielämän vastoinkäymisiä.

Ensimmäisessä esimerkissä vastaaja kertoo käyttävänsä ilmausta vaikeissa elämän tilanteissa. Adjektiivilla *hankala* hän korostaa, että elämässä voi tapahtua huonoja asioita, mutta ne pitää hyväksyä. Ilmaus toimii siis reaktiona sellaisiin tapahtumiin sekä osoittaa, että vaikeudet kuuluvat elämään ja niistä voi selviytyä. Hieman samantyyppinen on esimerkki 2, jossa vastaaja käyttää ilmausta, kun elämässä tapahtuu yllättäviä tapahtumia. Hän kuvailee näitä tapahtumia adjektiiveilla *odottamaton* ja *hankala*, mutta korostaa samalla, että elämä on sellaista, kuin se on. Verbillä *myöntää* vastaaja vahvistaa vain, että erilaisiin elämän tilanteisiin pitää suhtautua hyväksyvästi. Vastavasti esimerkissä 3 ajatus hyväksymisestä korostuu hieman eri näkökulmasta. Vastaaja tuo esiin, että kaikki ei aina mene toivotulla tavalla, mutta tilanteeseen suhtaudutaan rauhallisesti. Verbin *kannattaa* käyttö viittaa siihen, että hyväksyminen on sopiva ja oikea tapa reagoida, jos elämässä jokin menee pieleen. Esimerkissä 4 näkyy taas, että ilmausta *elämä on...* käytetään elämän ikävissä tilanteissa. Ensimmäisestä esimerkistä poiketen, jossa vastaaja kertoo tilanteista, joista voi selviytyä, neljännessä esimerkissä hän kertoo tilanteista, joille ei voi mitään. Tässä tapauksessa ilmaus *elämä on...* toimii vastauksena tiettyihin elämän tapahtumiin. Vastauksessa 5 puolestaan vastaaja

mainitsee arkielämän vastoinkäymiset syynä ilmauksen käyttöön. Adjektiivilla *pieni* hän korostaa kuitenkin, etteivät nämä vaikeudet ole vakavia.

Toinen käyttötapa sisältää tilanteita, joissa ilmausta *elämä on...* käytetään reaktion toisen kertomaan vaikeaan tai ikävään tilanteeseen. Tämä käyttötapa eroaa ensimmäisestä siten, ettei siinä kuvata puhujan omaa kokemusta, vaan ilmaus toimii vastauksena toisen kokemukselle. Reaktion sävy voi vaihdella myötätuntoisesta neutraaliin tai jonkin verran ärsyttävään. Tätä käyttötapaa käsittelen esimerkeissä 6–10:

6. Kun joku valittaa jotain elämän vaikeudesta tai jonkin tuotteen kalleudesta tai ylipäättään valittaa, niin silloin voi todeta, että *elämä on...*
7. Jos joku sanoo jonkin asian olevan jotain (yleensä negatiivista), siihen voi vastata, että ”*Elämä on*”
8. Jos joku on tehnyt jotain hölmöä ja joutuu nyt kärsimään seurauksista, niin voisin sanoa *tekomyötätuntoisesti* näin.
9. Lohduttavasti jollekin surun kokeneelle: *Elämä on!*
10. Jos joku toinen valittaa minun mielestäni jostain turhasta, niin voin tokaista *Elämä on...*

Esimerkissä 6 ilmauksen avulla vastaaja reagoi toisen valittamiseen erilaisista elämään kuuluvista tilanteista. Tässä ilmaus *elämä on...* toimii melko neutraalina kommentina, jolla todetaan, että vaikeudet ja harmit ovat osaa elämää. Vastaavasti esimerkissä 7 ilmauksen käyttö liittyy tilanteisiin, joissa joku kuvaa jotakin asiaa kielteisessä sävyssä. Vastaaja reagoi tällöin toisen negatiiviseen toteamukseen ja tuo esiin, että juuri tällaiset tilanteet ovat tyypillisiä ilmauksen käytölle. Hieman toisenlainen on esimerkki 8, jossa vastaaja käyttää ilmausta tukeakseen henkilöä, joka on tehnyt typerän teon. Adverbilla *tekomyötätuntoisesti* korostetaan, että ilmauksella on tässä tapauksessa nimenomaan tukeva ja lohduttava sävy. Samantyyppisessä yhdeksännessä esimerkissä ilmaus myös toimii keinona reagoida toisen henkilön ikävään tapahtumaan. Adverbin *lohduttavasti* avulla vastaaja osoittaa, että ilmauksen tarkoitus on ilmaista empatiaa ja tukea tilanteessa, jossa toinen on kokenut surua. Esimerkissä 10 puolestaan ilmauksen *elämä on...* käyttö saa ärsyttävän sävyn. Vastaaja käyttää sitä silloin, kun toisen valitus tuntuu hänen mielestään merkityksettömältä. Adjektiivi *turha* korostaa, että

puhujia pitää valitusta tarpeettomana, ja ilmaus toimii näin keinona ilmaista ärsytystä tilanteeseen.

Analyysi osoittaa, että ilmaus *elämä on...* liittyy erityisesti arkisiin keskusteluihin, joissa puhutaan vastoinkäymisistä, pettymyksistä ja arjen ongelmista. Sitä käytetään etenkin epämuodollisissa tilanteissa ystävien, perheen ja työtovereiden kesken, ja sen avulla kommentoidaan sekä omia että toisten kokemuksia.

Aineiston perusteella ilmauksen tunnettuus on yhteydessä 2000-luvun alun mainoskampanjoihin, erityisesti DNA:n televisiomainoksiin. Vaikka osa vastaajista kokee ilmauksen olevan vanhentunut tai ärsyttävä, mainokset ovat selvästi vaikuttaneet sen laajaan tunnettuuteen. Vastaukset osoittavat, että ilmausta *elämä on...* käytetään nykyään harvemmin kuin aiemmin. Siitä huolimatta se on vastaajille edelleen tuttu, ja sen merkitys ymmärretään helposti. Ilmausta voidaan käyttää eri tilanteissa esimerkiksi lohduttavana, neutraalina tai harvemmin humoristisena kommenttina, mikä selittää sen säilymisen osana arkista vuorovaikutusta.

Lisäksi analyysi osoittaa, että ilmauksen merkitys ei ole täysin yksiselitteinen, vaan sen tulkinta riippuu tilanteesta, puhujasta ja sävystä. Sama ilmaus voi toimia sekä empaattisena että hieman välinpitämättömänä kommenttina. Tämän vuoksi ilmaus on joustava ja monikäyttöinen, mutta samalla se voi herättää erilaisia reaktioita eri puhujissa.

Ilmaus toimii myös keinona suhtautua vaikeisiin tilanteisiin: sen avulla voidaan joko hyväksyä tilanne, lohduttaa toista tai joskus vähätellä ongelmaa. Näin se ei ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan myös ohjaa sitä, miten tilanteeseen suhtaudutaan vuorovaikutuksessa. Tällainen käyttö osoittaa, että ilmaus *elämä on...* toteuttaa alluusioille tyypillisiä funktioita, kuten ihmissuhteita kuvaavan ja humoristisen funktion (ks. Leppihalme 1997). Lisäksi aineiston perusteella ilmaus *elämä on...* ei ilmaise merkitystä suoraan, vaan se rakentuu kuulijan tulkinnan ja tilanteen perusteella (ks. Ruokonen 2010; Irwin 2001). Tämä tarkoittaa, että ilmauksen täydellinen ymmärtäminen edellyttää sekä tilanteen että kulttuurisen taustan tuntemista.

4.5 Se on ihan fifty-sixty

Tässä alaluvussa käsittelen ilmausta *se on ihan fifty-sixty*. Kyselyn mukaan ilmaus on tuttu suurimmalle osalle vastaajista, 60 vastaajaa 71:stä kertoo tuntevänsä ilmauksen ja ymmärtävänsä sen merkityksen. Ilmausta käytetään pääosin ystävien, perheen ja työpaikan epämuodollisissa keskusteluissa. Se esiintyy erityisesti tilanteissa, joissa lopputulos ei ole tiedossa ja arviointi on epätietoista (*mahdollisuudet on 50/50; ei ole yhtään varma miten käy; asia voi mennä niin tai näin, ei voi tietää*).

Noin 10 vastaajaa ilmoittaa, ettei käytä ilmausta lainkaan. Syyt tähän vaihtelevat. Osa vastaajista kertoo välttelevänsä suomen ja englannin kielten sekoittamista puheessaan, mikä tekee ilmauksesta heidän mielestään epäluontevan. Toiset kokevat ilmauksen sopimattomaksi omaan puhetyyliinsä tai pitävät sitä ärsyttävänä tai vanhentuneena. Lisäksi mukana on vastauksia, joissa käyttöä ei perustella tarkemmin, vaan todetaan yksinkertaisesti, ettei ilmaus kuulu omaan kieleen (*Se ei kuulu omaan puhetaapaani; En käytä ilmaisua, koska en halua sekoittaa englantia suomenkieliseen puheeseen; En käytä, mielestäni ärsyttävä*).

Suurin osa vastaajista yhdistää ilmauksen alkuperän tunnettuun suomalaiseen mäkihyppääjään Matti Nykäseen (*pidetään Matti Nykäsen lausahduksena; Mäkihyppääjä Matti Nykäsen kuolematon lausahdus kyseessä*). Muutamissa vastauksissa alkuperä liitetään kuitenkin englanninkieliseen ilmaukseen *fifty-fifty* tai TV-ohjelmaan (*Englannin kielestä, ilmauksesta fifty-fifty; Jostakin televisio-ohjelmasta*).

Aineistosta käy ilmi, että ilmausta *se on ihan fifty-sixty* käytetään pääosin tilanteissa, joissa puhuja haluaa ilmaista, että jokin voi tapahtua tai olla tapahtumatta. Tämä ilmenee useimmissa vastauksissa suoraan. Samalla aineistossa näkyy myös toinen tapa käyttää ilmausta: monet vastaajat mainitsevat ilmauksen humoristisen tai leikillisen kontekstin. He käyttävät sitä vitsinä, keventämään keskustelua tai luomaan rennon sävyn, eikä se tällöin liity vain tilanteen epävarmuuteen. Näiden havaintojen perusteella olen erottanut kaksi keskeistä ilmauksen käyttötapaa: 1) epävarmuuden ilmaisu ja 2) humoristinen käyttö.

Ensimmäinen käyttötapa liittyy ilmauksen epävarmuuden ilmaisuun. Tässä tapauksessa vastaaja käyttää ilmausta *se on ihan fifty-sixty* osoittaakseen, että lopputulos on epävarma eikä tiedetä varmasti, miten asia etenee. Samalla vastaaja pohtii, miten eri vaihtoehdot voivat päättyä ja onko joku vaihtoehto todennäköisempi kuin toinen. Tämä käyttötapa on laaja, sillä esiintyy enemmistössä vastauksista. Käsittelen sitä seuraavissa esimerkeissä (1-4):

1. Kun joku asia voi olla niin tai näin.
2. Jos tarkoitan että en tiedä, että mahdollisuus oikeaan vastaukseen on puolet ja puolet.
3. Ei olla varmoja asiasta tai siitä minkälaisen kannan ottaisi asiaan.
4. Jos kysytään jotain ja asia riippuu monesta asiasta tai on täysin tuurista kiinni tai en osaa sanoa tarkkaa vastausta.

Esimerkissä 1 vastaaja käyttää ilmausta tilanteessa, kun hän on epävarma asian lopputulosta. Ilmauksella voi olla niin tai näin hän korostaa, että lopputulos voi olla mikä tahansa, eikä ole tiedossa, kumpi vaihtoehto toteutuu. Seuraavassa esimerkissä 2 epävarmuus saa tarkemman muodon. Puhuja arvioi vaihtoehtojen todennäköisyyttä. Ilmaus *puolet ja puolet* tarkoittaa, että molemmilla vaihtoehdoilla on yhtä suuri mahdollisuus toteutua. Tässä epävarmuus liittyy edelleen lopputulokseen, mutta sitä kuvataan jo todennäköisyyden näkökulmasta. Esimerkissä 3 puolestaan epävarmuus kohdistuu puhujan omaan päätökseen. Ilmaus ei ole varma kertoo puhujan epäröinnistä siitä, miten asiaan pitäisi suhtautua. Näin tämä esimerkki eroaa kahdesta ensimmäisestä siinä, että huomio kiinnittyy enemmän puhujan näkemykseen kuin itse tilanteen lopputulokseen. Esimerkissä 4 vuorostaan lopputulos riippuu ulkoisista tekijöistä. Ilmauksella *täysin tuurista kiinni* puhuja korostaa, että lopputulosta on vaikea ennustaa, koska siihen vaikuttavat monet asiat, joihin hän ei itse voi vaikuttaa.

Toinen keskeinen käyttötapa ilmaukselle *se on ihan fifty-sixty* liittyy humoristiseen käyttöön. Tässä tapauksessa vastaajat eivät pelkäästään ilmaise epävarmuutta lopputuloksesta, vaan tuovat esiin tilanteen leikillisyyden. Ilmaus toimii huumorin keinona ja sen avulla voi keventää keskustelua, luoda rennon ilmapiirin sekä saada kuulijat hymyilemään. Tämä käyttötapa eroaa ensimmäisestä siinä, että huomio ei ole pelkäästään

lopputuloksen epävarmuudessa, vaan vastaajan hauskassa asenteessa tilanteeseen. Tämä käytötapa näkyy seuraavissa esimerkeissä 5-8:

5. Jos oikein olisi sanoa, että jokin on fifty-fifty, mutta haluaa olla hauska.
6. Jos tarkoitan että en tiedä, että mahdollisuus oikeaan vastaukseen on puolet ja puolet. Ironisoin omaa tietämättömyyttäni.
7. Humoristisena arvauksena jonkin toteutumisesta.
8. Käytän usein keventääkseni tunnelmaa esim. palaverissa, jossa tunnelma on kiirehkö.

Esimerkissä 5 vastaaja kertoo käyttävänsä ilmausta silloin, kun haluaa ilmaista jotakin asiaa hauskemalla tavalla. Painotus ei ole siis epävarmuuden kuvaamisessa, vaan tarkoituksena on tehdä tilanteesta leikillinen. Hän viittaa tavalliseen ilmaukseen *fifty-fifty*, mutta valitsee muodon *fifty-sixty* juuri humoristisen vaikutelman vuoksi. Seuraavassa esimerkissä 6 humoristinen sävy kohdistuu puhujan itseensä. Vastaaja kertoo ironisoivansa omaa tietämättömyyttään, jolloin ilmaus toimii itseironisena kommenttina. Epävarmuus on edelleen läsnä, mutta keskeistä ei ole tiedon puute, vaan tapa suhtautua siihen kevyesti. Vastaavasti esimerkissä 7 vastaaja käyttää ilmausta hauskana arvauksena tilanteesta, jonka lopputulosta hän ei tiedä. Adjektiivi *humoristinen* viittaa nimenomaan kevyeen ja leikilliseen suhtautumiseen johonkin tilanteeseen. Esimerkissä 8 puolestaan huumori liittyy keskustelun ilmapiiriin. Vastaaja kertoo käyttävänsä ilmausta keventämään tunnelmaa työpaikalla. Ilmaus auttaa siis tekemään tilanteesta rennomman ja lisää keskusteluun leikillisyyttä.

Tuloksista näkyy, että ilmaus *se on ihan fifty-sixty* on monille vastaajille tuttu ja ymmärrettävä, ja sitä käytetään pääosin tilanteissa, joissa lopputulos on epävarma tai enustamaton. Se toimii keinona ilmaista, että jokin asia voi tapahtua tai olla tapahtumatta, ja että vaihtoehtoja on usein kaksi, joiden todennäköisyydet ovat suunnilleen tasan. Ilmaus antaa puhujalle mahdollisuuden tuoda esille arvioitaan eri vaihtoehtoista, mutta samalla se korostaa tilannekohtaisen epävarmuuden tunnetta. Monissa vastauksissa korostuu se, että ilmaus voi toimia neutraalina ja informatiivisena kommenttina tilanteesta, jossa lopputulos ei ole tiedossa, ilman että siihen liittyy huumorin sävyä tai leikillisyyttä.

Toisaalta suuri osa vastaajista mainitsee, että ilmaus voi myös sisältää huumoria tai leikillistä sävyä. Tällöin se ei ainoastaan kuvaa epävarmuutta, vaan tuo tilanteeseen keveyttä ja rentoutta, ja se voi jopa saada kuulijat hymyilemään tai nauramaan. Huumorinen käyttö voi näkyä esimerkiksi silloin, kun tilanne on hieman absurdi, vaihtoehdot ovat epämiellyttäviä tai jännittäviä, tai kun puhuja haluaa lieventää keskustelun kireyttä. Tällöin sanan merkitys laajenee yksinkertaisesta epävarmuuden ilmaisusta sosiaaliseksi ja kommunikatiiviseksi työkaluksi, jolla voidaan hallita tunnelmaa ja osoittaa oma suhtautuminen tilanteeseen.

Ilmaus esiintyy yleisimmin epämuodollisissa keskusteluissa ystävien, perheen ja työtovereiden kanssa. Vaikka se on arkipäiväinen, se voi sopia myös työtilanteisiin, joissa keskustelu on rentoa ja lopputulosta ei voida ennustaa tarkasti. Tämä osoittaa, että ilmaus on joustava ja monikäyttöinen, ja sitä voidaan soveltaa monenlaisiin tilanteisiin arjessa.

Vastaajien mukaan ilmauksen alkuperä liitetään pääosin mäkihyppääjä Matti Nykäseen, ja se nähdään hänen tunnettuina lausahduksinaan, mikä vastaa Wheelerin (1979) kulttuurista funktiota, jossa alluusiot liittyvät yhteiseen kulttuuriseen tietoon ja sen jakamiseen. Osa vastaajista kuitenkin huomauttaa, että ilmaus on myös käänös englantinkielisestä *fifty-fifty*-ilmauksesta tai se on saattanut levitä televisio-ohjelmien kautta. Näin ilmaus kantaa mukanaan sekä kulttuurista kontekstia että kielellistä lainaa.

Kaiken kaikkiaan *se on ihan fifty-sixty* yhdistää selkeän merkityksen ja joustavan käytön. Se ilmaisee epävarmuutta ja vaihtoehtojen arviointia, mutta samalla tarjoaa mahdollisuuden leikilliseen tai humoristiseen kommentointiin, mikä puolestaan liittyy Leppihalmeen (1997) humoristiseen funktioon. Ilmaus on ymmärrettävä ja helposti käytettävä, ja sen avulla puhuja voi reagoida tilanteisiin, joissa lopputulosta ei tiedetä, mutta samalla luoda rennon ja kevyen ilmapiirin.

5 Yhteenveto ja pohdinta

5.1 Yhteenveto

Tässä luvussa teen yhteenvedon aiemmin käsitellyistä ilmauksista ja tarkastelen, mitä niiden analyysi kertoo alluusioiden käytöstä vuorovaikutuksessa. Aineiston perusteella voin todeta, että alluusioiden käyttö on suomenkielisille tuttu ja tavallinen osa arkipuhetta, ja niitä käytetään enimmäkseen epämuodollisissa keskusteluissa.

Tulokset osoittavat, että tarkastellut ilmaukset ovat monikäyttöisiä ja niiden merkitys riippuu tilanteesta ja kontekstista. Kaikille ilmauksille on yhteistä se, että ne perustuvat yhteisesti tunnettuihin kulttuurisiin viittauksiin. Niiden avulla puhuja voi viitata asioihin ilman tarkkaa selitystä, mikä tekee viestinnästä nopeampaa ja ymmärrettävämpää. Tämä tukee aiempia näkemyksiä alluusioista (ks. Irwin 2001; Leppihalme 1997), joissa korostetaan alluusioiden epäsuoraa ja kontekstista riippuvaista luonnetta.

Kaikissa ilmauksissa esiintyy myös huumoria tai leikillisyyttä, mutta sen määrä ja rooli vaihtelevat. Joissakin tapauksissa huumori on selkeä osa ilmauksen käyttöä, kun taas toisissa se on vain pieni lisäsvy. Olen havainnut, että huumoria käytetään erityisesti keskustelun keventämiseen, itseironiaan sekä oman suhtautumisen ilmaisemiseen. Lisäksi ilmauksia käytetään tilanteiden kommentoimiseen, epävarmuuden ilmaisemiseen sekä onnistumisten ja epäonnistumisten kuvaamiseen.

Ilmaukset eroavat toisistaan tunnettuuden ja käyttötapojen suhteen. Osa ilmauksista on hyvin tunnettuja ja niitä käytetään monissa eri tilanteissa, kun taas toiset liittyvät selkeämmin tiettyihin merkityksiin ja konteksteihin. Esimerkiksi *tietäjät tietää* ja *torilla tavataan* ovat laajasti tunnettuja ja esiintyvät monenlaisissa keskusteluissa. *Ei mennyt niin kuin Strömsössä* liittyy erityisesti epäonnistumisiin ja tilanteisiin, joissa jokin ei mene suunnitelmien mukaan. *Elämä on...* käytetään usein silloin, kun reagoidaan elämän vaikeuksiin tai toisten kokemuksiin. *Se on ihan fifty-sixty* liittyy epävarmuuteen ja vaihtoehtojen arviointiin.

Lisäksi voidaan havaita eroja siinä, kuinka paljon kulttuurista tietoa ilmauksien ymmärtäminen vaatii. Osa ilmauksista, kuten *tietäjät tietää* ja *torilla tavataan*, on melko

helposti ymmärrettäviä myös ilman syvää taustatietoa, koska niiden merkitys on läpinäkyvä ja ne liittyvät yleisiin tilanteisiin. Sen sijaan *ei mennyt niin kuin Strömsössä* ja *elämä on...* vaativat enemmän kulttuurista tietoa ja kokemusta suomalaisesta mediasta ja puhekielestä, jotta niiden merkitys ja sävy ymmärretään oikein. Myös *se on ihan fifty-sixty* voi vaikuttaa vaikeammalta, jos englanninkielinen lähtöilmaus ei ole tuttu. Tämä osoittaa, että alluusioiden ymmärtäminen ei riipu vain kielitaidosta, vaan myös kulttuurisesta osaamisesta.

Vertailun perusteella voidaan todeta, että jotkin ilmaukset ovat merkitykseltään yleisempiä ja joustavampia, kun taas toiset ovat tarkemmin rajautuneita tiettyihin tilanteisiin. Yhteistä kaikille ilmauksille on kuitenkin se, että niitä käytetään pääasiassa epämuodollisessa puheessa, ja niiden merkitys rakentuu aina tilanteen mukaan.

Kokonaisuudessaan tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että tarkastellut ilmaukset voidaan ymmärtää alluusioidena. Ne perustuvat yhteisiin kulttuurisiin viittauksiin ja toimivat vuorovaikutuksessa samalla tavalla kuin aiemmassa tutkimuksessa on kuvattu (ks. Irwin 2001; Ruokonen 2010; Vehmas-Lehto 2002). Tulokset osoittavat myös, että alluusiot eivät ole vain yksittäisiä sanontoja, vaan osa laajempaa kielellistä ja kulttuurista toimintaa.

5.2 Pohdinta

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut suomenkielisten käsityksiä alluusioiden käytöstä vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia käsityksiä suomenkielisillä on alluusioiden käytöstä ja miten he ymmärtävät sekä käyttävät viittä yleistä ilmausta arkipuheessa. Tutkimus perustui kyselyaineistoon ja kvalitatiiviseen analyysiin, jossa keskityin vastaajien kuvauksiin ja esimerkkeihin.

Tutkimuksessa tarkastellut ilmaukset olivat *tietäjät tietää*, *torilla tavataan*, *ei mennyt niin kuin Strömsössä*, *elämä on...* ja *se on ihan fifty-sixty*. Aineisto osoitti, että kaikki nämä ilmaukset ovat vastaajille ainakin jossain määrin tuttuja, mutta niiden käyttö ja merkitykset vaihtelevat.

Tutkimuksen kysymys oli: millaisia käsityksiä suomenkielisillä on alluusioiden käytöstä vuorovaikutuksessa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että suomenkielisillä on monipuolisia käsityksiä alluusioiden käytöstä vuorovaikutuksessa. Alluusioidet eivät ole vain viittauksia tunnettuun kulttuuriin, vaan ne toimivat myös tärkeänä osana arkista vuorovaikutusta. Niiden avulla voidaan ilmaista esimerkiksi huumoria, ironiaa, epävarmuutta, hyväksymistä ja yhteisöllisyyttä.

Tulokset osoittavat myös, että alluusioiden käyttö liittyy vahvasti sosiaaliseen tilanteeseen. Sama ilmaus voi saada eri merkityksen eri tilanteissa. Esimerkiksi jotkin ilmaukset ovat neutraaleja yhdessä tilanteessa, mutta toisessa ne voivat olla humoristisia tai jopa kriittisiä. Tämä tekee alluusioista joustavan ja monimerkityksisen ilmiön.

Tutkimus osoittaa lisäksi, että alluusioidet ovat tärkeä osa kulttuurista tietoa. Monet ilmaukset perustuvat yhteisiin kokemuksiin, mediaan tai tunnettuihin henkilöihin. Tämän vuoksi niiden ymmärtäminen vaatii myös kulttuurista taustatietoa, mikä tukee Irwinin (2001) sekä Ruokosen (2010) näkemystä siitä, että alluusioiden ymmärtäminen edellyttää taustatietoa ja aiempaa kulttuurista osaamista. Ilman sitä osa merkityksestä voi jäädä epäselväksi.

Erityisen kiinnostavaa on se, että osa vastaajista ei käytä kaikkia ilmauksia, vaikka he ymmärtävät ne. Syyt liittyvät esimerkiksi siihen, että ilmaukset koetaan vanhentuneiksi, epäluonteviksi tai omaan puhetyyliin sopimattomiksi. Tämä osoittaa, että alluusioiden käyttö ei riipu vain ymmärtämisestä, vaan myös puhujan identiteetistä ja valinnoista.

Koska tutkimus keskittyi suomenkielisten käsityksiin, se kertoo ennen kaikkea siitä, miten alluusioidet elävät nykykielessä ja miten puhujat itse niitä tulkitsevat. Tutkimus ei siis tarkastele vain kielen rakennetta, vaan myös kielen käyttöä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että alluusioiden merkitys ei ole pysyvä, vaan se voi muuttua ajan ja tilanteen mukaan. Sama ilmaus voi olla toiselle humoristinen, toiselle neutraali ja kolmannelle vieras. Tämä tekee alluusioista mielenkiintoisen tutkimuskohteen, koska ne yhdistävät kielen, kulttuurin ja vuorovaikutuksen.

Kuten johdannossa todettiin, alluusioiden ymmärtäminen on tärkeää myös kielenoppijoille. Tutkimuksen tulokset tukevat tätä näkemystä. Alluusioiden ovat osa luonnollista puhetta, ja niiden tunteminen voi helpottaa suomen kielen käyttöä arjen tilanteissa.

Voidaan myös todeta, että alluusioiden opettaminen voisi olla hyödyllinen osa suomen kielen opetusta. Niiden avulla voidaan harjoitella sekä kielen ymmärtämistä että kulttuurista osaamista. Alluusioiden auttavat ymmärtämään, miten merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa.

Tulevaisuudessa alluusioita voisi tutkia tarkemmin kielenoppimisen näkökulmasta. Olisi kiinnostavaa selvittää, miten suomen kielen oppijat ymmärtävät alluusioita ja mitkä ilmaukset ovat heille vaikeimpia. Lisäksi voisi tutkia, miten alluusioiden näkyvät oppikirjoissa ja opetuksessa.

Lähteet

Abrams, M. H. 1981. *A glossary of literary terms*. 4. painos. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Arnold, I. V. 1999. *Semantika. Stilistika. Intertekstualnost*. Pietari: St. Petersburg University Press.

Bahtin, M. M. 1986. *Speech genres and other late essays*. Edited by Caryl Emerson & Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.

Davronova, M. 2022. Sushchnost allyuzii i ee funktsii v stilisticheskoy konvergentsii. *Scientific Progress*. Saatavissa: <https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-allyuzii-i-eyo-funktsii-v-stilisticheskoy-konvergentsii>. Viitattu 12.1.2025.

Dronova, E. 2004. Intertekstualnost i allyuziya: problema sootnosheniya. Teoksessa *Yazyk, kommunikatsiya i sotsialnaya sreda*. Voronezh: VGU. Saatavissa: <https://lse2010.narod.ru/index/o-229>. Viitattu 16.2.2025.

Galperin, I. R. 1981. *Stilistika angliyskogo yazyka*. 3. painos. Moskova: Vysshaya Shkola.

Hakkarainen, M.-L. & Saariluoma, L. 1998. *Interteksti ja konteksti*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hangasmaa, L. 1997. Raamatulliset alluusiot Juice Leskisen rocklyriikassa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi>. Viitattu 15.1.2025.

Hosiaislouma, Y. 2003. *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.

Ipatova, A. 2018. Lingvokulturologicheskiy analiz allyuzii na imena literaturnykh personazhei, avtorov i nazvaniya khudozhestvennykh proizvedenii (na materiale angloyazychnoy literatury). Opinnäytetyö. St Petersburg University. Saatavissa:

<https://dspace.spbu.ru/bitstreams/a2b7627d-3194-4a56-986e-65c5af88ddad/download>. Viitattu 10.12.2024.

Irwin, W. 2001. What is an allusion? *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 59(3), 287–297. <https://doi.org/10.1111/1540-6245.00026>.

Fomenko, I. 1999. Tsitata. Teoksessa Černeck, L. V. (toim.) *Vvedenie v literaturovedenie: literaturnoe proizvedenie: osnovnye ponjatija i terminy*. Moskva: Vysshaja shkola.

Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus. s.v. jaksaa. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Viitattu 8.12.2025.

Kontkanen, I. 2022. Funktsii literaturnoi allyuzii v sovremennoi russkoi poezii. Pro gradu -tutkielma. Åbo Akademi. Saatavissa: <https://doria.fi>. Viitattu 10.1.2025.

Kristeva, J. 1980. *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia University Press.

Leppihalme, R. 1994. *Culture bumps: on the translation of allusions*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Leppihalme, R. 1997. *Culture bumps: an empirical approach to the translation of allusions*. Clevedon: Multilingual Matters.

Makkonen, A. 1991. Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? Teoksessa Viikari, A. (toim.) *Intertekstuaalisuus: suuntia ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–30.

Onishchenko, O. V. 2010. Funktsionirovanie alluzii v tekstakh russkoyazychnykh SMI. *Vestnik Taganrogskogo instituta imeni A. P. Chekhova*. Saatavissa: <https://cyberleninka.ru>. Viitattu 10.1.2025.

Pasco, A. H. 2019. *Allusion: a literary graft*. Toronto: University of Toronto Press. <https://doi.org/10.3138/9781487577766>.

Perri, C. K. 1978. On alluding. *Poetics* 7(4), 289–297.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Ruokonen, M. 2010. Cultural and textual properties in the translation and interpretation of allusions. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Scott, A. F. 1965. *Current literary terms: a concise dictionary of their origin and use*. London: Macmillan.

Slyshkin, G. G. 1999. Lingvokul’turnye koncepty precedentnyh tekstov: avtoreferat dissertacii ... kandidata filologicheskikh nauk. Volgograd. 18 s.

Tieteen termipankki. Sitaatti. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:sitaatti>. Viitattu 15.12.2024.

Tieteen termipankki. Alluusio. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:alluusio>. Viitattu 20.1.2025.

Valkeapää, L., Salmela, U. & Bonelius, E. 1997. *Taidehistorian sanasto*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vehmas-Lehto, I. 2002. *Kopiointia vai kommunikointia: johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Hakapaino.

Veledinskaja, S. G. 1997. Intertekst kak problema perevoda. Moskva.

Wheeler, E. M. 1979. *The art of allusion in Victorian fiction*. New York: Barnes & Noble.